

ARENA IURIS

Revistă studențească

Volumul I, Nr. 2/2022

București
2022

Coordonatori științifici

Conf. univ. dr. Ana VIDAT
Lect. univ. dr. Andreea STOICAN-MATEI

Echipa de redacție

Liviu BEJENARU, redactor-șef
Karina CARAMIHAI
Iulia DIDU, secretar tehnic de redacție
Alina FASOLE
Casiana LOGEL
Alexandra SILION
Claudia STANCIU

Editura ASE

Piața Romană nr. 6, sector 1, cod 010374, București, Romania
Telefon: +4(021) 319.19.00 / int. 401, 146
www.ase.ro
www.editura.ase.ro

Redactor-șef: Simona Bușoi
Redactor: Silvia Răcaru
Tehnoredactor: Emilia Velcu
Coperta: Livia Radu

Răspunderea pentru articolele publicate în acest volum aparține în exclusivitate autorilor.
The responsibility for the articles published in this journal belongs to the authors, exclusively.

ISSN 2972-0842

Cuprins

Cuvânt-înainte	4
BIG DATA în contextul digitalizării Uniunii Europene	5
<i>Sebastian-Andrei COFAS</i>	
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. Situația juridică a avortului în Uniunea Europeană – analiză comparativă între legislațiile naționale ale următoarelor state membre: Malta, Polonia și România	15
<i>Iulia-Alexandra DIDU, Maria-Georgiana ENACHE, Alina-Florentina FASOLE</i>	
Dificultăți privind procedura adopției la nivel european	27
<i>Andreea OBREJA</i>	
Realizarea drepturilor personalității din perspectiva evoluției digitale. Omniprezența inteligenței artificiale	37
<i>Ruxandra GRĂJDAN, Aisha MAHMOOD</i>	
SPACEX – Călătorie spre universul unei noi ramuri de drept	52
<i>Alexandra-Maria SILION</i>	

Cuvânt-înainte

Dragi colegi și cititori de pretutindeni,

Vă invităm călduros să lecturați noul număr al revistei Arena Iuris, dedicată studenților Facultății de Drept din cadrul Academiei de Studii Economice din București!

Prin intermediul acestei reviste, ne propunem să oferim studenților noștri un cadru propice dezvoltării abilităților de scriere academică, încurajându-i astfel să își deschidă aripile curiozității spre a descoperi orizonturi noi ale lumii juridice. Răsfoind acest număr, veți găsi o serie de articole atent selectate, care, sperăm noi, vor duce la îndeplinire misiunea de a aduce un plus de valoare domeniului juridic. Subiectele alese, modalitatea de abordare a acestora și, bineînțeles, concluziile interesante susținute de propunerile inedite de lege ferenda demonstrează caracterul interdisciplinar al fiecărei lucrări și relevanța în contextul legal actual.

Mai mult decât atât, pasiunea pentru cercetare a autorilor noștri, studenți ai Facultății de Drept, este evidențiată prin atenția la detalii și autenticitatea reflectată prin stilul propriu de a-și susține ipotezele izvorâte din diverse arii ale Dreptului, inclusiv impactul inteligenței artificiale, digitalizarea Uniunii Europene, drepturile fundamentale ale omului sau probleme privind adopția la nivel european.

În încheiere, ne dorim ca revista Arena Iuris să reprezinte în continuare un veritabil punct de plecare pentru studenții noștri, și nu numai, prin care aceștia să dea dovada de implicare, determinare și perseverență în toate demersurile lor academice.

Echipa editorială

BIG DATA în contextul digitalizării Uniunii Europene

Sebastian-Andrei COFAS¹

Abstract

Lucrarea examinează modul în care Uniunea Europeană abordează prioritar transformarea digitală în vederea accelerării tehnologiei și avansul inteligenței artificiale. În martie 2021, Parlamentul European a adoptat un raport în concordanță cu Strategia Comisiei Europene privind datele, evidențiind necesitatea unui cadru normativ transparent și adaptat la nevoile actuale. Cu aspirația de a deveni lider în economia datelor, Uniunea Europeană se angajează să stabilească noi standarde conforme cu valorile sale, conceptul de "Big Data" ocupând un loc central în strategia UE pentru tranziția digitală și verde până în 2030. Astfel, lucrarea sprijină analiza cadrului normativ european privind "Big Data", dar și a noilor tehnologii, pledând totodată pentru transpunerea unor reglementărilor etice la nivel național pentru o gestionare responsabilă a acestor noi categorii de resurse.

Cuvinte-cheie: *Transformare digitală, Big Data, Uniunea Europeană, Tranziție verde, Inteligență artificială.*

Aspecte introductive

Transformarea digitală europeană reprezintă o prioritate într-o lume în care dezvoltarea inteligenței artificiale și a tehnologiei are o creștere fulminantă, iar crizele prin care omenirea a trecut în ultimii ani au impus nevoia găsirii de alternative, mult mai eficiente și care să contribuie la tranziția verde, mult necesară. La data de 25 martie 2021, în cadrul unei sesiuni plenare, Parlamentul European a adoptat propriul său raport, ca și răspuns la Strategia Comisiei Europene privind datele, fiind solicitată în mod expres o legislație care să pună în prim plan interesele umane, cu o metodologie de aplicare/transpunere în modul digital, care să aibă ca principii de bază transparența și confidențialitatea. Cu toate că la nivel mondial există competitori care au capacitatea de a inova într-un ritm rapid și de a dezvolta moduri proprii de a utiliza datele, Uniunea Europeană are potențialul de a deveni un lider în economia datelor, stabilind noi standarde în conformitate cu valorile europene, care vor ajunge să fie aplicate la nivel internațional.

Conceptul de „Big Data” a fost introdus ca unul dintre pilonii principali ai strategiei UE de tranziție digitală până în 2030 și, implicit, ai strategiei verzi, oportunitățile create de acest sector ajutând UE să atingă neutralitatea climatică până în 2050. În același timp, politicile propuse au în vedere necesitatea dobândirii de

¹ Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: cofassebastian21@stud.ase.ro.

competențe digitale la o scară mult mai largă, cu scopul digitalizării serviciilor publice, toate aceste schimbări respectând drepturile și valorile fundamentale ale omului. Astfel, după ani la rând în care reglementarea spațiului digital nu s-a axat pe reglementarea sa, ci pe stimularea companiilor care au dezvoltat aceste tehnologii, Uniunea Europeană își asumă rolul de a crea un echilibru între mediul privat și cel public, în beneficiul cetățenilor săi.

Datele reprezintă o componentă fundamentală a economiei digitale și o resursă esențială pentru asigurarea tranziției verzi și a tranziției digitale. În termeni generali, conceptul „big data” se referă la „practica combinării unor volume uriașe de informații (inclusiv date cu caracter personal) de proveniență diversă și analiza acestora, folosind algoritmi pentru a fundamenta deciziile²”. „Bigdata” sunt expuse la o creștere exponențială, atât în disponibilitate, cât și în utilizarea automatizată a informațiilor digitale și se bazează nu doar pe capacitatea tot mai mare a tehnologiei de a sprijini colectarea și stocarea unor volume mari de date, ci și pe capacitatea acesteia de a analiza, de a înțelege și de a profita de întreaga valoare a datelor (în special cu ajutorul aplicațiilor de analiză). Este important de amintit faptul că la nivelul Uniunii Europene există deja cantități enorme de date calitative stocate, non-personale, care încă nu au fost puse în valoare, iar acest volum este în continuă creștere. Dacă în 2018 la nivel european existau stocați 33 de Zetabiți (Zb) de date (un Zetabit reprezentând 1 trilion de Gigabiți (Gb)), se estimează că în 2025 se va ajunge la 175 de Zb³, situație care necesită găsirea de modalități prin care aceste date pot valorificate și accesibile în limitele legii.

Ideea prezentei lucrări vine ca o provocare legată de analiza, stocarea, transferul, interogarea și securizarea datelor purtătoare de conținut informațional, în contextul unei legislații europene specifice „Big Data”, care se dorește a fi reglementată și documentată la nivel național într-un mod echitabil și etic, astfel încât să se poată atinge maximul în ceea ce privește exploatarea valorii acestui volum enorm de date, dar în conformitate cu drepturile fundamentale ale persoanelor.

Corpul lucrării

Etimologia termenului „Big Data” datează de la mijlocul anilor 1990 și se referă la manipularea și analiza unor seturi masive de date. A fost adus în discuție pentru prima dată în anul 1998, de John R. Mashey, un specialist din domeniul informaticii, în lucrarea „Big Data and the Next Wave of Infrastruc”. Ulterior, în anul 2000, Peter Lyman și Hal R. Varian publică lucrarea „How Much Information?”, aceasta fiind și primul studiu în care se cuantifică informația nou creată anual la nivel mondial. În 2001, Douglas Laney a detaliat faptul că „Big Data” se caracterizează prin trei trăsături aparte, idee recunoscută ca și „cei trei V”:

 volumul (format din cantități enorme de date, fiind influențat și de

2 <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/big-data/product-details/20161026>

3 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1113.

- ☛ creșterea surselor dela care provin datele);
- ☛ **viteza** (rapiditatea cu care se generează, colectează și prelucrează datele, în timp real) și;
- ☛ **varietatea** (diversitatea datelor digitale, din punct de vedere al formatului - structurată, semistructurată și nestructurată -, dar și al provenienței, al sursei care a generat datele).

Practica anilor a demonstrat complexitatea seturilor mari de date, astfel că pe lângă cele trei caracteristici anterior menționate s-au mai identificat și altele, după cum urmează:

- ☛ **veridicitatea** (calitatea datelor și a surselor acestora - „trusted sources”, dar totodată integritatea și exhaustivitatea setului de date);
- ☛ **valoarea** (modul prin care analiza și prelucrarea datelor poate conduce la cuantificarea acestora, dar și posibilitatea corelării acestor informații);
- ☛ **variabilitatea** (inconveniența secvențelor de date, de obicei nestructurate, care conduce la necesitatea filtrării și controlării fluxului de informații).

Deși potențialul acestor seturi de date este unul incomensurabil, „Big Data” prezintă riscuri în ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal și a dreptului la confidențialitate pentru persoanele vizate. Dintre acestea pot fi specificate următoarele:

☛ gradul de colectare, urmărire și profilare a datelor, fiind luat în considerare faptul că, de obicei, datele sunt combinate din surse variate, acest lucru conducând la o detaliere sporită a acestora;

☛ protecția datelor concepută în produse și servicii (privacy by design/by default) care vizează integrarea confidențialității și a protecției datelor în specificațiile de proiectare și arhitectură a sistemelor informaționale. O inginerie inovatoare și responsabilă poate facilita exercitarea *drepturilor persoanelor fizice (de acces, de opoziție, de restricționare, de rectificare, precum și portabilitatea datelor)*. În același timp, securitatea datelor este îngreunată de viteza cu care volumul de seturi de date crește, situație care poate fi depășită prin conceperea unor sisteme adaptive la nivelul de date pe care îl au de gestionat, filtrarea fiind o componentă esențială în acest proces;

☛ transparența, care poate fi diminuată în lipsa unei informări corespunzătoare a persoanelor vizate care fac obiectul unor decizii automatizate, acestea neînțelegând procesul la care sunt expuse și neavând control asupra datelor lor. Persoanele fizice trebuie să primească informații clare cu privire la ce date sunt prelucrate, inclusiv datele observate sau deduse despre ele, cu privire la modul în care și pentru ce scopuri sunt utilizate informațiile lor, inclusiv logica utilizată în algoritmi pentru a determina presupunerile și predicțiile. Dezvăluirea logicii de luare a deciziilor poate ajuta persoanele fizice să se orienteze mai bine, să verifice dacă concluziile trase de operatorul/împuternicitul care prelucrează datele și au impact asupra lor sunt exacte și corecte și, eventual, pot rectifica criteriile care stau la baza și factorii care influențează decizia. Totodată, inclusiv Autoritatea Națională de

Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal (A.N.S.P.D.C.P.) trebuie să aibă acces la detaliile despre aceste mecanisme automatizate și ce atingeri pot să aducă ele asupra drepturilor persoanelor vizate;

☞ lipsa unor norme/proceduri interne în conformitate cu legislația în vigoare privind protecția datelor cu caracter personal. Operatorii/persoanele împuternicite sunt responsabile cu privire la deciziile pe care trebuia să le ia, având în vedere legislația în vigoare din această materie. Astfel, aceștia trebuie să prevadă:

1. dacă orice utilizare a datelor este conformă cu principiul limitării scopului (art. 5, lit. c) „adecvate, relevante și limitate la ceea ce este necesar în raport cu scopurile în care sunt prelucrate (reducerea la minimum a datelor)”);
2. dacă datele utilizate inițial într-un anumit context pot fi considerate adecvate, relevante și proporționale pentru a fi reutilizate într-un alt context;
3. dacă în absența obținerii consimțământului persoanelor fizice, operatorul/persoana împuternicită se poate baza pe interesul său legitim pentru a prelucra datele (analiza specifică LIA - „Legitimate Interest Assessment”).

☞ posibilități sporite de supraveghere guvernamentală și abuzuri din partea acestora (un exemplu actual fiind cel al Sistemului de credit social din China, testat deja în unele dintre regiunile țării, care dovedește încălcări flagrante ale drepturilor fundamentale ale omului). Totodată, volumele de date generate conțin cantități foarte mari și diverse de informații despre viața noastră personală, situație care poate conduce în mod clar la deducerea unor tendințe/tipare comportamentale, dar și la identificarea unor detalii individuale, respectiv date cu caracter sensibil (apartenența la diferite forme de organizare, informații privind sănătatea, orientarea sexuală, confesiunea religioasă, afinitatea politică etc.);

☞ discriminarea bazată pe date, care este în mod clar conectată cu problematica menționată anterior, reliefează încheiturile la care se poate ajunge, dacă acest domeniu nu este bine reglementat. În momentul în care vor fi cunoscute toate aspectele despre o persoană, legiuitorii trebuie să asigure că acest lucru nu va contribui într-un mod negativ asupra vieții persoanelor vizate.

Definițiile privind „Big Data” relevă o anumită subiectivitate, din prisma standardului de mărime a unui set de date, întrucât nu există un mod clar de a cuantifica acest lucru. Creșterea exponențială a datelor create și colectate de către tehnologiile interconectate și a fluxurilor de informații primite de la senzori, date de tip voce și multimedia etc. joacă un rol principal în procesul transformării digitale la nivelul tuturor domeniilor. În același timp, pe lângă colectarea și stocarea volumelor mari de date este importantă și conștientizarea potențialului analizei și înțelegerii valorii acestor date.

În cadrul procesului de prelucrare și analiză a datelor este important de reținut faptul că „BigData” combină date structurate (oferă posibilitatea stabilirii unor baze de date sau a unei organizări pe coloane, șiruri etc.), semistructurate și nestructurate (nu sunt organizate într-un mod predefinit, provin din surse variate și

au diverse formate) din care se pot extrage informații esențiale, ce pot fi utilizate în vederea dezvoltării învățării automate („machine learning”) și constituirii unor modele predictive, respectiv de identificare ale unor tipare comportamentale. Tehnologia avansată regăsită în zilele noastre operează într-un timp foarte scurt un număr enorm de date, de ordinul milioanei, modificând succesiv variabilele în vederea stabilirii unor tipare care pot conduce la rezolvarea unei probleme, dar și la un avantaj de ordin competițional. Acest proces de reliefare a tiparelor este cunoscut și sub numele de „minerit” al datelor și utilizează metode matematice și statistice pentru a prelucra datele extrase.

La nivelul Uniunii Europene, „Big Data” se dorește a fi reglementată și documentată într-un mod echitabil și etic, principalul garant la nivelul european al respectărilor propunerilor și prevederilor implementate fiind Autoritatea Europeană pentru Protecția Datelor (AEPD), alături de celelalte Autorități Naționale ale statelor Uniunii Europene, împreună susținând în mod clar dreptul la viață privată și principiul demnității umane în ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal și evitându-se astfel un dezechilibru de putere nereglementat între utilizatori și furnizori.

Uniunea Europeană este recunoscută ca un exemplu pentru celelalte state ale lumii în ceea ce privește democrația, progresul și „the rule of law” (supremația dreptului). Deciziile istorice luate de către Uniunea Europeană de-a lungul timpului au creat precedente la nivel internațional, unul dintre exemplele cele mai notorii fiind adoptarea Regulamentului General privind Protecția Datelor General („Data Protection Regulation”), cunoscut ca și RGPD. Acest document a stabilit standarde clare în domeniul colectării, prelucrării și stocării datelor cu caracter personal, elaborarea acestui regulament constituind unul dintre primii pași în efortul de a reglementa lumea digitală, care mulți ani s-a bucurat de o așa-zisă autonomie. În ceea ce privește politicile digitale, începutul „dominației” Uniunii Europene a fost confirmat de capacitatea de a proteja - prin intermediul RGPD - datele cu caracter personal transferate la nivel global, indiferent de locul în care ar ajunge acestea. În consecință, pentru ca un astfel de transfer să poată fi realizat, o țară terță poate fi recunoscută că furnizează un grad corespunzător de protecție al datelor printr-o hotărâre a Comisiei Europene, iar în caz că nu există o asemenea decizie, operatorii și persoanele împuternicite trebuie să-și asume anumite obligații în conformitate cu reglementările UE.

Procesul de adaptare a cadrului normativ la tranziția digitală, în vederea încurajării creșterii economice, respectând și drepturile fundamentale ale omului, relevă și unul dintre cele mai importante proiecte actuale la nivel European și anume Legea Europeană a Datelor („The Data Act”), propusă în luna februarie a anului 2022. Acesta se alătură celorlalte dosare BIG5 în domeniul digital

– „Artificial Intelligence Act”, „Digital Markets Act”, „Digital Services Act” și „Data Governance Act” – și va stabili modul în care vor fi folosite datele generate de dispozitivele conectate, respectiv a datelor din ecosistemul IoT („Internet of Things”), care colectează date non-personale, având rolul de a stimula dezvoltarea unor produse mai bune și a unor algoritmi mult mai complecși, care ne vor simplifica

viața. Prin Legea europeană privind datele se prevede crearea unei Piețe Europene unice a datelor, care își propune să dezvolte o economie de date, cu următoarele caracteristici:

– *dinamică*, prin permiterea circulației libere a datelor în cadrul UE, care să fie accesibile tuturor în vederea dezvoltării unui viitor bazat pe tehnologie și comuniune la nivel regional. Fiecare stat UE își poate aduce aportul asupra acestui domeniu, prin înființarea așa-numitelor spații de date comune și interoperabile („data spaces”), astfel datele esențiale colectate la nivelul acestora fiind puse la comun;

– *atractivă*, prin investiții în noi instrumente și infrastructuri de stocare și prelucrare a datelor, în special în tehnologia cloud, care va facilita convergența europeană în ceea ce privește cercetarea și modernizarea sectoarelor de activitate cheie;

– *stabilă*, existând norme clare de reglementare cu privire la confidențialitatea și protecția datelor, respectiv în domeniul dreptului concurenței. Totodată se asigură punerea la dispoziția persoanelor vizate instrumente în vederea păstrării controlului deplin asupra datelor lor;

– *circulară*, care să susțină obiectivele Pactului verde. Este esențială filtrarea datelor în vederea prelucrării și stocării a datelor care într-adevăr prezintă valoare în cadrul acestor procese de inovație și cercetare. Asemănător RGPD, se recomandă stabilirea unor termene de păstrare a acestor date, pentru a putea recupera spațiul de stocare și elibera suprasolicitarea serverelor și serviciilor care le prelucrează.

Legea privind datele urmărește stabilirea unor norme clare în privința utilizării datelor generate de dispozitivele Internet of Things (IoT), dar și a modului în care produsele sunt proiectate („privacy by design”), pentru a putea înlesni respectarea drepturilor în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal la scară largă, dar și crearea acelei valori a datelor. Valoarea acestor date nu are o doar o conotație economică, ci se regăsește în multe alte domenii de activitate, precum siguranța și securitatea, sănătatea, agricultura, mediul înconjurător, sistemul juridic, dar și în plan personal, reliefându-se astfel și caracterul intrinsec al „Big Data”. Practic, seturile de date au potențialul de a:

- stimula inovarea și cercetarea, prin punerea la dispoziție, în timp real, a unor date care în mod normal ar fi fost mult mai greu de obținut și analizat, facilitând și procesele de comparație;

- conduce la adaptare facilă a sectorului de servicii european la preferințele și nevoile clienților în continuă schimbare, prin dezvoltarea unor sisteme care să poată analiza mai mulți factori în ceea ce privește tiparul consumatorului pe un anumit interval de timp;

- liberaliza sectorul economic și de a facilita productivitatea, prin punerea la dispoziția tuturor informațiilor operative comerciale îmbunătățite și actualizate în timp real. Totodată, va avea efecte pozitive mai ales pentru întreprinderile mici și mijlocii, reducând costurile acestora și ajutându-i să își personalizeze serviciile și produsele în conformitate cu cerințele pieței pe care activează;

- eficientiza activitățile sectorului public, un exemplu fiind acela al sistemelor implementate de state în vederea îmbunătățirii gradului de colectare a

taxelor și impozitelor;

- simplifica viața oamenilor, prin digitalizarea orașelor („orașe inteligente” acționate de „Big Data”), dar și a produselor care ne înconjoară (de exemplu, telefoane mobile care au capacitatea de a ne măsura pulsul și să transmită ulterior aceste date în aplicații biomedicale, care pot oferi tratamente personalizate etc.).

Legea europeană privind datele reprezintă pasul concret pe care Uniunea Europeană și-l dorește să îl facă în economie datelor. Această propunere de regulament prevede regulile de armonizare a accesului la date și utilizarea acestora, fiind adoptată de către Comisie la 23 februarie 2022. Noile măsuri vor completa Regulamentul privind guvernarea datelor („Data Governance Act”) propus în luna noiembrie a anului 2020 și fiind primul pas în strategia europeană în ceea ce privește datele din 2020⁴. În ceea ce privește Regulamentul de guvernare a datelor, acest document oferă un cadru legal pentru stimularea disponibilității datelor proceselor și dezvoltarea structurilor intracomunitare de partajare a datelor ce privesc datele, sporind colaborarea și încrederea între statele europene. În același timp, după cum RGPD a invocat nevoia unui responsabil cu protecția datelor („Data Protection Officer”), și acest regulament prevede existența unui „intermediar al partajării de date cu caracter personal”⁵, care va avea scopul de a asista persoanele vizate în procesul de exercitarea drepturilor prevăzute de către Regulamentul general privind protecția datelor (RGPD).

Astfel, solicitările privind dreptul de acces, opoziție, restricționare, ștergere, respectiv refuzul de a face obiectul unui proces decizional automatizat („decizii bazate exclusiv pe prelucrarea automată, inclusiv crearea de profiluri, care produce efecte juridice care privesc persoana vizată sau o afectează în mod similar într-o măsură semnificativă”⁶) se preconizează că vor crește în urma tendinței de „data ownership”, clienții și utilizatorii devenind mult mai în temă în ceea ce constă în protecția datelor lor și dorind să-și revendice datele și să limiteze răspândirea lor. Acest instrument se inspiră din principiile **FAIR**⁷ în ceea ce privește managementul și administrarea datelor științifice, datele colectate trebuind să fie identificabile (**F**indable), accesibile (**A**ccesible), interoperabile (**I**nteroperable) și reutilizabile (**R**eusable).

Acest regulament va veni în beneficiul cetățenilor, sectorului privat și sectorului public printr-un set de măsuri, precum:

✓ asigurarea unui cadru legal pentru companiile și consumatorii care generează date, securitatea datelor fiind esențială. Pe lângă condițiile ce sunt impuse

⁴ Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor, O strategie europeană privind datele, Bruxelles, 19.02.2020

⁵ Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind guvernarea datelor la nivel european (Legea privind guvernarea datelor), Bruxelles, 25.11.2020

⁶ „Protecția datelor cu caracter personal - Ghid practic”, Barbur Diana Flavia, Editura C.H. Beck, 2022

⁷ „The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship”, Wilkinson Mark D., Dumontier Michael, Scientific Data Journal, 15.03.2016

celor care doresc să acceseze și să folosească datele, se prevăd și stimulente pentru ca producătorii să investească în continuare în generarea de date de înaltă calitate. Măsurile vor facilita cooperarea între furnizorii de servicii și vor încuraja participarea tuturor actorilor la economia de date, indiferent de mărimea și domeniul de activitate, anticipând practic o deblocare și extindere a pieței cloud la nivel european;

■ prevenirea abuzurilor și dezechilibrelor contractuale între părți, care împiedică transferul echitabil al datelor, de multe ori întreprinderile mici și mijlocii aflându-se în dezavantaj în timpul negocierilor cu companii care se bucură de o poziție semnificativ mai puternică pe piață. De asemenea, Comisia va dezvolta clauze contractuale model pentru a ajuta acești participanți pe piață să elaboreze și să negocieze contracte de partajare echitabilă a datelor;

■ oferirea pârghiilor legale pentru organismele din sectorul public în vederea accesării și utilizării datelor deținute de către sectorul privat, care sunt necesare în scopuri specifice, de interes general.

Concluzii

Așa cum am precizat și pe parcursul lucrării, potențialul „Big Data” este unul incomensurabil, care va produce schimbări multiple asupra vieții noastre de zi cu zi. Tranziția digitală nu trebuie să înlăsească în urmă pe cei vulnerabili sau fără posibilități de a-și apăra interesele, întrucât în continuare domeniul protecției datelor cu caracter personal este prezentat ca unul de nișă și complex, fiind imperativă dezvoltarea cunoștințelor cetățenilor în ceea ce privește valoarea datelor cu caracter personal, respectiv modalităților în care își pot limita expunerea în mediul online.

Totuși, legiuitorii, atât la nivel european, cât și local, trebuie să aibă în vedere reglementarea utilizării sale într-un mod echitabil și care să fie într-adevăr în beneficiul societății umane. Existența unor date de înaltă calitate și interoperabile din diferite domenii sporește competitivitatea și inovarea, asigurând o creștere economică durabilă. Același set de date poate fi utilizat și reutilizat într-o multitudine de scopuri, în mod nelimitat, fără a fi afectat de vreo pierdere în ceea ce privește calitatea sau cantitatea sa. Domeniul juridic se bucură de avantajele utilizării „Big Data”, acesta simplificând anchetele și procesele, dar și reducând apariția erorilor, prin eliminarea subiectivismului și a prejudecăților. Pe lângă rolul reactiv al acestui instrument, se remarcă și utilitățile sale proactive, ajutând la prevenirea criminalității și încriminarea sau exonerarea acuzatului.

Așadar, „Big Data” trebuie să fie utilizate într-un mod responsabil, durabil, protejând drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor, respectiv aplicând și respectând legislația în materie de protecție a datelor.

Propuneri de lege ferenda

Aduc în discuție o propunere recentă de utilizare a unor tehnologii de tip „Big Data” la nivel național, venind din partea Ministerului Finanțelor, prin

intermediul Agenției Naționale de Administrare Fiscală. Astfel, la finalul lunii noiembrie 2022, reprezentanții Ministerului Finanțelor a dezvoltat un Caiet de sarcini în ceea ce privește achiziția unui sistem informatic bazat pe tehnologia

„Big Data”. Viitorul sistem informatic de date integrate (denumit SIDI) va avea capacitatea de a administra volume masive de date și de a realiza analize în timp real, care pot detecta neconformități de ordin fiscal, dar și să prevadă dacă un contribuabil are intenția de a fraudă statul. Se prevede ca acest sistem să⁸⁷:

- detecteze neconformările fiscale, datele colectate, provenind din diverse surse, inclusiv „video, audio, documente, postări pe rețelele sociale, imagini din orice sursă și alte baze de date”. Aceste informații vor fi analizate pentru a identifica anomaliile și activitățile ilicite din diverse sectoare de activitate, având capacitatea de a anticipa potențialele riscuri asociate contribuabililor, dar și de a descoperi „în mod proactiv riscurile fiscale potențiale pentru a permite inspectorilor să reacționeze înaintea producerii fraudei”;

- alerteze inspectorii ANAF despre activitățile suspecte identificate, fiind vorba de detectarea graduală a activităților suspecte, putând gestiona și resursele umane necesare în vederea investigării cazului;

- constituie un registru electronic al riscurilor fiscale, fiind un pas esențial în digitalizarea organului de specialitate;

- pună bazele unui registru de risc al contribuabilului, categorisind în mod automat firmele și persoanele fizice, printr-o analiză retroactivă, de cel puțin zece ani, iar unde nu există date clare se va realiza și o estimare a fondurilor acumulate până în prezent.

Astfel, deși propunerea prezintă o serie de avantaje de necontestat și conduce România spre digitalizare - un element deficitar al administrației publice - această speță prezintă riscuri în ceea ce privește protecția datelor cu caracter personal. Pentru a fi pusă în practică, trebuie să fie în concordanță cu prevederile RGDP, însă prezintă anumite propuneri și sintagme care pot atrage anumite neconformări cu prevederile la nivelul Uniunii Europene. Astfel, faptul că sistemul va detecta neconformitățile analizând inclusiv elemente „video, audio, documente, postări pe rețelele sociale, imagini din orice sursă și alte baze de date” contravine cu principiile RGDP în ceea ce privește limitarea scopului prelucrării de date și a stocării acestora, reducerea la minim a datelor colectate, integritatea, exactitatea și confidențialitatea acestor date. În același timp, prevederea va conduce în mod clar la prelucrarea de date cu caracter sensibil, care beneficiază de protecție specifică și nu pot fi colectate, prelucrate sau stocate decât pe baza anumitor derogări, din partea ANAF neexistând un temei explicit în acest sens.

În concluzie, consider că Autoritatea Națională de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal trebuie să se sesizeze în această speță și să analizeze propunerile de legi privitoare la mecanismele și condițiile în care se

⁸ Caiet de sarcini – „Produse și servicii pentru implementarea unei platforme de tip BigData și dezvoltarea Sistemului Informatic de date integrate”, Ministerul Finanțelor, Noiembrie 2022.

utilizează „Big Data”, să garanteze securitatea și confidențialitatea acestor date și să respecte dreptul la libertate individuală a fiecărei persoane, respectiv să aducă recomandări Consiliului Legislativ din Parlamentul României. Aplicațiile „Big Data” pot deveni o realitate pentru sectorul public și, în special, pentru sistemul judiciar. Instanțele judecătorești au capacitatea și competența de a colecta, stoca și prelucra o cantitate mare de informații, iar crearea unei infrastructuri digitală de „Big Data” poate ajuta sistemul justiției să se autoreglementsze și să conducă la detectarea și diminuarea riscurilor de corupție.

Bibliografie

- Bart Baesens, *Analytics in a Big Data World: The Essential Guide to Data Science and its Applications*, Wiley, 2014.
- Caiet de sarcini - Produse și servicii pentru implementarea unei platforme de tip BigData și dezvoltarea Sistemului Informatic de date integrate - Proiect „Administrație performantă prin informație consolidată – APIC”, Ministerul Finanțelor, Noiembrie 2022.
- European Economic and Social Committee. 2017. “The Ethics of Big Data: Balancing Economic Benefits and Ethical Questions of Big Data in the EU Policy Context.” European Economic and Social Committee. February 22, 2017 https://mfinante.gov.ro/documents/35673/5542684/ac691325_04112022.pdf <https://senat.ro/legis/PDF/2022/22L722HG.PDF>.
<https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-otherwork/publications/ethics-big-data>.
- Simon Walkowiak, *Big Data Analytics with R*, Packt Publishing, 2016.
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589801/EPRS_BRI\(2016\)5898_01_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589801/EPRS_BRI(2016)5898_01_EN.pdf)
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1113
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/LIBE-PR-652625_EN.pdf
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/>
https://www.maastrichtuniversity.nl/sites/default/files/6_big_data_in_the_courtroom_bug_or_feature.pdf
<https://peerj.com/articles/cs-93/>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3084045/>

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. Situația juridică a avortului în Uniunea Europeană – analiză comparativă între legislațiile naționale ale următoarelor state membre: Malta, Polonia și România

Iulia-Alexandra DIDU¹
Maria-Georgiana ENACHE²
Alina-Florentina FASOLE³

Abstract

Odată cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului, garanții ca dreptul la viață sau dreptul la integritate fizică și psihică, puternic devalorizate de cele două conflagrații mondiale, s-au oficializat, realizând accesivitatea la rangul de drepturi și libertăți fundamentale. De atunci, interesul primordial al fiecărui organism statal a devenit recunoașterea și protejarea acestora. Totuși, nu putem plasa acest aspect în absolut, căci, așa cum se va reflecta din această lucrare, anumite state au reușit să depășească linia fină dintre „respectare” și „încălcare”, sub convingerea oarbă că acțiunile lor sunt juste. Scopul acestui eseu este de a analiza situația juridică a avortului printr-o analiză comparativă între statele membre ale Uniunii Europene. În ceea ce privește evoluția istorică a politicilor de liberalizare a avortului, acestea au fost inițial implementate în națiunile post-comuniste care au experimentat și parțial politici de interzicere. Polonia (1932) a fost precursorul Uniunii Europene în limitarea avortului, în timp ce Irlanda a implementat cele mai recente modificări cu privire la acest subiect (2013). Avorturile sunt, de obicei, efectuate în Uniunea Europeană în timpul primului trimestru de sarcină, în spitale autorizate și de către personal instruit. Avortul este permis cel mai frecvent în statele membre ale Uniunii Europene atunci când este necesar pentru a păstra viața femeii, însă, Malta, Irlanda și mai apoi Polonia, ca state membre ale Uniunii Europene, au cele mai stricte legi privind avortul.

Cuvinte-cheie: *întrerupere de sarcină, dreptul la viață, integritate fizică și psihică, drepturile omului*

1. Introducere. Aspecte generale privind dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

Dreptul la viață poate fi considerat cel mai important drept fundamental. Consacrarea dreptului la viață atât națională, cât și internațională, asigură protejarea esenței oricărei ființe umane: viața. Importanța acestuia rezidă și din locul pe care acesta îl ocupă în suita drepturilor fundamentale prevăzute în documentele

¹ Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: diduiulia19@stud.ase.ro.

² Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: enachemaria19@stud.ase.ro.

³ Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: fasolealina21@stud.ase.ro.

internaționale „Articolul 3- Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.”, „Articolul 2, (1)- Orice persoană are dreptul la viață.” Ca parte la documentele internaționale menționate, România a transpus această abordare în prevederile sale constituționale, dreptul la viață fiind primul drept fundamental consacrat, alături de integritatea fizică și psihică, legiuitorul constituant considerându-le inviolabile. La rândul ei, integritatea fizică și psihică a persoanei, drept fundamental ce rezidă din însuși dreptul la viață, este recunoscută în aceleași documente, având de asemenea o valență puternică în ceea ce privește protejarea și respectarea ei. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene prezintă o abordare detaliată, dar simultan și concisă, a conținutului acestui drept stipulând că „(1) Orice persoană are dreptul la integritate fizică și psihică.” și completând cu menționarea anumitor conduite ce ar încălca acest drept „(b) interzicerea practicilor de eugenie, în special a celor care au drept scop selecția persoanelor; (c) interzicerea utilizării corpului uman și a părților sale, ca atare, ca sursă de profit; (d) interzicerea clonării ființelor umane în scopul reproducerii.”

2. Cum este privit avortul în alte state membre ale Uniunii Europene, în paralel cu situația din SUA

2.1 Cazul Poloniei

Un mediu normativ global insondabil de complex este creat atunci când problemele religioase, morale, politice și juridice se reunesc pentru a reglementa avortul. Au existat mai multe intervenții globale de reglementare în sarcină și avort în ultimele decenii⁴. Orice explicație simplă pentru aceste diferențe este inevitabil scurtă. În timp ce unele țări și-au liberalizat reglementările privind avortul, altele au adoptat interdicții mai dure. Este de remarcat faptul că națiunile cu structuri culturale generale similare – care sunt influențate, printre altele, de importanța religiilor tradiționale – ajung adesea să aibă legi avortului în esență diferite. S-a propus ca păstrarea drepturilor omului să poată fi folosită ca justificare pentru variațiile drastic semnificative ale legii avortului, care ar avea ca rezultat un „indeterminism”⁵ juridic global în această arie. Orice modificare a importanței relative a diferitelor utilizări ale drepturilor omului poate servi ca un semn de încredere al direcției în care sistemul juridic al unei societăți se mișcă în raport cu domeniul mai vast al dreptului internațional.

În Polonia, limitarea dreptului femeii la viață și la integritate fizică și psihică s-a produs prin decizia Curții Constituționale din 22 octombrie 2020. Clauza din Legea din 1993 privind condițiile de întrerupere a sarcinii a fost declarată

⁴Națiunile Unite, Departamentul de relații economice și sociale, *Abortion policies and reproductive health around the world*. 2014, disponibil online: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/AbortionPoliciesReproductiveHealth.pdf>, ultima accesare 02.12.2022.

⁵J. Monod, *Chance and Necessity: An Essay on the Natural Philosophy of Modern Biology*, 1972, Vintage Books, p. 12.

neconstituțională de Tribunalul Constituțional polonez la 22 octombrie 2020. În situațiile în care un test prenatal sau alte constatări medicale au arătat o probabilitate mare de apariție a unui defect fetal grav și ireparabil sau a unei boli incurabile care ar fi pus în pericol viața fătului, din 2020, această cauză de avort nu a mai fost considerată validă. Deoarece majoritatea avorturilor legale în Polonia au fost efectuate din aceste motive, această modificare legislativă a dus la interzicerea de facto a avortului.

Chiar înainte de intrarea în vigoare a Deciziei Tribunalului Constituțional din 22 octombrie 2020, dosarul nr. K 1/20⁶, sistemul juridic polonez a considerat avortul drept o infracțiune în general. Sarcina era admisibilă numai în trei situații:

(1) când punea în pericol sănătatea sau viața mamei; (2) atunci când testele prenatale sau alți factori medicali au indicat o probabilitate mare a unei afectări severe și ireversibile sau a unei boli terminale a copilului in utero; și (3) când sarcina a fost rezultatul direct al unei infracțiuni. Tribunalul Constituțional a constatat că prevederea care permite avortul în scopuri eugenice a încălcat articolele 38 (protecția legală a vieții), 30 (conceptul de onoare a demnității umane) și 31(3) din Constituția Poloniei în hotărârea sa în cazul K 1/20⁷ din 22 octombrie 2020. În ciuda faptului că relația dintre drepturile unei femei însărcinate și drepturile unei ființe umane în etapa prenatală a vieții a fost invocată în cererea de control constituțional și de amici curiae, luarea în considerare a demnității umane și a dreptului la viață în Hotărârea Tribunalului omite orice mențiune despre demnitatea unei femei.

Faptul că Polonia a ignorat interdependențele internaționale prin Hotărârea Tribunalului Constituțional polonez din 22 octombrie 2020 are ca efect indirect, dar în același timp foarte direct, mutarea statului de drept de la nivel internațional, unde este indisolubil legat de drepturile omului, la nivel național, unde cele două elemente pot fi separate fără dificultate.

2.2 Legislația în materia întreruperii sarcinii din Republica Malta

Republica Malta este una dintre țările cu cea mai restrictivă legislație în ceea ce privește întreruperea sarcinii. Avortul prin orice fel de mijloace, efectuat fie de mamă sau de un terț, respectiv un medic, este interzis sub orice condiție, chiar și în cazul violului sau atunci când sănătatea mamei sau a fătului este în pericol, de prevederile Codului Penal, pedepsele ajungând până la un maxim de patru ani de închisoare. Drasticitatea reglementărilor rezidă și din faptul că religia ocupă un loc extrem de important în cultura malteză, Biserica exprimând numeroase opinii de-a lungul timpului cu privire la acest subiect.

O scurtă analiză a prevederilor Codului Penal al Maltei relevă radicalitatea legiuitorului, în ciuda calității statului de membru Uniunii Europene. Potrivit articolului 241, alineatul 1 „*Oricine, prin orice fel de mâncare, băutură, medicament sau prin violență, sau prin orice alte modalități cauzează avortul oricărei femei*

⁶Hotărârea Tribunalului Constituțional din 22 octombrie 2020, K 1/20, Monitorul Oficial 2021.175.

⁷ Ibidem.

însărcinate, indiferent dacă aceasta a consimțit sau nu, va fi pedepsit cu închisoare de la optsprezece luni și până la trei ani.”⁸. Alineatul 2 al articolului în cauză extinde răspunderea și asupra mamelor care, prin mijloacele enumerate la alineatul 1, ar încerca să își întrerupă sarcina, sau ar consimți ca un terț să le cauzeze avortul în aceleași condiții. Prin aceste prevederi, drepturile fundamentale ale femeilor au fost, sunt și vor fi suprimate. Scopul urmărit de legiuitor nu a fost însă atins, căci există numeroase femei care recurg la modalități periculoase de a-și întrerupe sarcina, respectiv procură medicația prin căi netradiționale și efectuează întreaga procedură acasă, neasistate medical, sau aleg să călătorească în străinătate pentru a beneficia de această libertate sub imperiul legislației unei alte țări. Este strigător la cer faptul că o cetățeană a Republicii Malta ar putea beneficia de mai multă protecție, dar și de recunoașterea mai multor drepturi într-o țară străină, decât în propria sa țară.

Women of Web⁹ reprezintă un serviciu online de accesare a medicației necesare pentru întreruperea sarcinii la care multe femei, fie cetățene, fie doar rezidente ale statului Malta, au apelat ¹⁰. Pandemia Covid-19 și restricția de circulație a determinat o creștere și mai mare a numărului femeilor care au recurs la utilizarea acestui serviciu. Întreaga procedură constă într-o consultație online cu privire la sarcină prin intermediul unui sondaj, consultație ce va fi revizuită de un specialist, urmată mai apoi de o donație ce va fi realizată de utilizator în schimbul medicației. Această metodă nu este sigură pentru că, în primul rând, veridicitatea datelor furnizate de utilizator cu privire la stadiul sarcinii poate fi pusă la îndoială și, în al doilea rând, medicația poate fi folosită necorespunzător atunci când nu există supraveghere medicală, fapt care ar putea produce consecințe grave atât asupra mamei, cât și fătului. Prin urmare, interzicerea avortului și încadrarea sa ca faptă penală nu face decât să înrăutățească situația femeilor, determinându-le să recurgă la metode periculoase și extrem de costisitoare de întrerupere a sarcinii.

În calitatea sa de membru a Uniunii Europene, Malta a rămas singura cu o legislație atât de aspră în ceea ce privește avortul. Acest lucru este posibil sub guvernarea articolului 168 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene care consacră autonomia statelor în a-și alege propria politică privind sănătatea și organizarea serviciilor medicale, „Acțiunea Uniunii respectă responsabilitățile

⁸Criminal Code, Republic of Malta, disponibil online: <https://legislation.mt/eli/cap/9/eng/pdf>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

⁹ <https://www.womenonweb.org/en/page/521/who-we-are>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

¹⁰ A .Dibben, I. Stabile, R. Gomperts, J. Kohout, *Accessing abortion in a highly restrictive legal regime: characteristics of women and pregnant people in Malta self-managing their abortion through online telemedicine*, Octombrie 2022, disponibil online: https://www.researchgate.net/publication/364473420_Accessing_abortion_in_a_highly_restrictive_legal_regime_characteristics_of_women_and_pregnant_people_in_Malta_self-managing_their_abortion_through_online_telemedicine, data ultimei accesări: 02.11.2022.

statelor membre în ceea ce privește definirea politicii lor de sănătate, precum și organizarea și prestarea de servicii de sănătate și de îngrijire medicală. Responsabilitățile statelor membre includ administrarea serviciilor de sănătate și de îngrijire medicală, precum și repartizarea resurselor care sunt alocate acestora.”¹¹. Totuși, un caz recent a determinat reacția a numeroase state, precum și a Uniunii. Este vorba despre cazul unei cetățene a Statelor Unite, Andrea Prudente, care se afla pe teritoriul Republicii Malta atunci când a suferit o complicație a sarcinii ce i-ar fi putut pune viața în pericol. Medicii maltezi au refuzat să efectueze procedura avortului, procedură necesară deoarece femeia se afla sub riscul de a-și pierde viața, deoarece suferise un avort incomplet, iar fătul nu mai era viabil. Femeia, împreună cu soțul acesteia, au fost determinați să călătorească în Spania pentru a beneficia astfel de serviciul medical necesar pentru ca viața mamei să nu fie pusă în pericol¹². Acest caz tragic a generat numeroase controverse, Comisia exprimându-și azeziunea față de necesitatea ca „toate femeile din UE să aibă acces la asistență medicală și tratament de calitate”¹³. Mai mult, somat și de reacția internațională, Ministrul Sănătății, Chris Fearne, a solicitat introducerea unor noi amendamente Codului Penal care să exonereze personalul medical, dar și mama, de răspundere penală în cazul în care viața mamei este în pericol, iar avortul ar fi ultima soluție pentru salvarea acesteia. Arhiepiscopul Bisericii Catolice din Malta și-a exprimat cu vehemență poziția față de propunerea de amendamente, acesta dorindu-și ca „ușa către avort să nu fie lăsată deschisă, în așa fel încât excepția să devină regula”¹⁴. Alături de această opinie, Prim-ministrul Maltei adaugă faptul că aceste amendamente nu vor însemna legalizarea avortului, ca atare nimeni nu va fi îndreptățit să abuzeze de noile prevederi, acest comportament fiind asimilat unei fapte penale și pedepsit ca atare.

Prin urmare Malta reprezintă exemplul veritabil al unui stat care, într-un conglomerat de state în a căror legislație avortul este regula, iar interdicerea sa este excepția, alege o abordare radicală. Din perspectiva consacrării și protejării drepturilor și libertăților fundamentale putem trage concluzia că, într-o oarecare măsură, Malta dorește ca prin legislația sa să asigure dreptul la viață al fătului. Totuși, sub convingere că această abordare este cea mai justă, sunt ignorate în

¹¹ Articolul 168, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12008E168>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

¹² Articol disponibil: <https://www.euronews.com/2022/06/23/barbaric-maltas-abortion-law-threatens-us-womans-life-say-doctors>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

¹³ The Constitutional Right to Reproductive Autonomy: Realizing the Promise of the 14th Amendment, Center for Reproductive rights, pg. 4, disponibil online: <https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2022/07/Final-14th-Amendment-Report-7.26.22.pdf>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

¹⁴ Parliamentary question - E-002522/2022(ASW), disponibil online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2022-002522-ASW_EN.html, data ultimei accesări: 02.11.2022.

totalitate drepturile femeilor, acestea aflându-se în imposibilitatea de a-și alege propria soartă, de a avea integritate fizică și psihică și dreptul la sănătate.

2.3 Situația Statelor Unite

Dintr-o scurtă analiză a documentului „Bill of rights” putem desprinde concluzia că în Statele Unite dreptul la viață nu o are o consacrare constituțională. Totuși, cel de-al Cincilea Amendament evidențiază necesitatea ca nimeni „să nu fie lipsit de viață, libertate sau proprietate, fără un proces echitabil al legii”. Acest lucru are totuși un temei, având în vedere ca Statele Unite a rămas una dintre singurele țări care încă practică pedeapsa cu moartea și, mai mult, este o țară cu o legislație extrem de permisivă în ceea ce privește portul și uzul armelor de foc. În ceea ce privește dreptul femeilor de a alege în mod liber întreruperea sarcinii, în anul 1973 Curtea Supremă a statuat în cazul *Roe v. Wade* că cel de-al Paisprezecelea Amendament consacră această libertate a femeilor¹⁵. Acest caz a generat însă multe controverse în practica judecătorească ulterioară.

Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization este cel mai recent caz în materie, caz prin care s-a concluzionat faptul că nu există niciun drept constituțional federal la avort, trecând astfel peste decizia din *Roe v. Wade*¹⁶. Prin această decizie completul de judecători a ignorat în totalitate dreptul la integritate fizică și psihică, viață intimă și familială, precum și la liberă alegere a tuturor femeilor, drepturi fundamentale. Această decizie a făcut posibil ca în anul 2022 o cetățeană a Statelor Unite să beneficieze de mai puține drepturi decât străbunica ei¹⁷.

3. Abordarea legiuitorului asupra dreptului la viață al fătului în dreptul constituțional, dreptul penal și dreptul civil

Pe lângă divergențele de natură etică, filosofică, religioasă sau politică și datele statistice, precum și alte studii empirice legate de întreruperea de sarcină, este importantă o analiză a atitudinii pe care legiuitorul a avut-o în elaborarea diferitelor texte de lege.

În dreptul național, dreptul la viață și dreptul la integritate fizică sunt ocrotite de Constituție¹⁸ și de Codul Penal¹⁹. Pe de o parte, Constituția reglementează, în general dreptul la viață și integritate fizică, fiind garantate persoanei, ca titular al

15 Articol disponibil: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/bill-to-amend-abortion-law-presented-in-maltese-parliament/>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

16 US Constitution Annotated, disponibil online: https://constitution.congress.gov/browse/essay/amdt14-S1-6-3-2-2-1/ALDE_00013276/, data ultimei accesări: 02.11.2022.

17 *The Constitutional Right to Reproductive Autonomy: Realizing the Promise of the 14th Amendment*, Center for Reproductive rights, p. 4, disponibil online: <https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2022/07/Final-14th-Amendment-Report-7.26.22.pdf>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

18 A se vedea Constituția României, Titlul II, Capitolul II „Drepturile și libertățile fundamentale”.

19 A se vedea Noul Cod Penal, Partea Specială, Titlul I „Infrațiuni contra persoanei”.

drepturilor fundamentale, prin interzicerea pedepsei cu moartea. Pe de altă parte, Codul Penal, reglementează expres atingerile aduse valorii cele mai importante, adică viața, incriminând, în anumite circumstanțe, întreruperea sarcinii, nesancționând, însă, femeia care alege să treacă printr-o astfel de procedură.

În materie de drept civil, există dispoziții care reglementează capacitatea de folosință a „copilului conceput”, dobândită anticipat, sub condiția rezolutorie ca acesta să se nască viu.

La nivel european și internațional, există tratate și convenții, pe care România s-a obligat să le respecte în momentul semnării și ratificării lor: Declarația Universală a Drepturilor Omului²⁰, Convenția Europeană a Drepturilor Omului²¹, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene²², etc. Toate aceste acte normative reglementează dreptul la viață ca drept fundamental, însă niciunul dintre acestea nu concretizează dacă acesta începe chiar din momentul concepției sau al nașterii. Legiuitorul, atât la nivel național, cât și internațional, ezită în ceea ce privește definirea statului legal al organismului uman *in utero*, tocmai deoarece reprezintă un subiect atât de sensibil²³. În următoarele paragrafe, sunt dezbătute prin interpretare literală anumite dispoziții din cele trei ramuri de drept, la nivelul României: drept constituțional, drept penal, drept civil.

3.1 Drept constituțional național

Constituția României reprezintă legea fundamentală a statului român, aflându-se pe o poziție ierarhic superioară în ceea ce privește prioritatea aplicării legii, față de alte tipuri de acte normative. În conținutul său, legea fundamentală ocrotește cele mai importante valori sociale, cea primordială societății noastre fiind viața. După „Principiile Generale”, reprezentând fundamentul statului român, Constituția consacră în Titlul II „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, printre care și dreptul la viață și dreptul la integritate fizică și psihică. Prin includerea celor două drepturi în același articol²⁴, legiuitorul a dorit să arate interdependența celor două: viața nu poate fi ocrotită fără a ocroti și integritatea fizică și vice-versa. Textul de lege indică în mod clar titularul acestor drepturi ca fiind „persoana”, deci necesitatea personalității juridice pentru a beneficia de aceste drepturi.

De asemenea, un alt articol important în această dezbateră ar fi Articolul 29 privind Libertatea conștiinței, afirmând că „*Nimeni nu poate fi constrâns să adopte*

20A se vedea Declarația Universală a Drepturilor Omului, Articolul 4.

21 A se vedea Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Articolul 2 „Dreptul la viață”.

22A se vedea Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, Articolul 2 „Dreptul la viață”.

23 Lucan M. C. (2019) *Considerații privind statutul legal al produsului de concepție uman*. Disponibil online: <https://www.universuljuridic.ro/consideratii-privind-statutul-legal-al-produsului-de-conceptie-uman/2/>, data ultimei accesări: 03.12.2022.

24 Constituția României, Art. 22, alin. (1) „Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică”: „*Dreptul la viață, precum și dreptul la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate*”.

o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.” Așadar, atât timp cât este legal, o femeie poate opta pentru întreruperea de sarcină fără a fi oprită de altcineva, dar și medicii care au convingeri care se opun acestei practici medico-legale au dreptul să refuze efectuarea acesteia. Articolul 34 (1), privind dreptul la ocrotirea sănătății reprezintă o altă prevedere importantă a Constituției, în virtutea căruia, în caz de urgență, femeia însărcinată este îndreptățită să apeleze la procedura de întrerupere a sarcinii, în cazul în care sănătatea acesteia sau chiar a fătului este pusă în pericol.

3.2 Drept penal

Perspectiva dreptului penal este, de asemenea, una interesantă, având în vedere că întreruperea cursului sarcinii constituie infracțiune, conform Codului Penal²⁵. Astfel, Articolul 201 din Codul Penal enumeră o serie de condiții în care avortul poate fi incriminat: acesta este realizat în afara unei unități medicale autorizate, „de către o persoană care nu are calitatea de medic de specialitate obstetrică-ginecologie și drept de liberă practică medicală în această specialitate” și dacă vârsta sarcinii a depășit paisprezece săptămâni. De asemenea dacă întreruperea sarcinii a fost făcută fără consimțământul femeii însărcinate, sau din aceasta a rezultat fie o vătămare corporală, fie decesul acesteia, fapta se pedepsește cu închisoare și interzicerea unor drepturi. Medicul care săvârșește această infracțiune pierde și dreptul exercitării profesiei, pe lângă pedeapsa cu închisoarea. Același articol precizează și situația în care întreruperea sarcinii este dezincriminată. Efectuarea acesteia „în scop terapeutic, de către un medic de specialitate obstetrică-ginecologie până la vârsta sarcinii de douăzeci și patru de săptămâni” sau „întreruperea ulterioară a cursului sarcinii, în scop terapeutic, în interesul mamei sau al fătului” nu sunt sancționate de legea penală. De asemenea, conform alineatului (7) al aceluiași articol, femeia însărcinată care își întrerupe cursul sarcinii nu este pedepsită. În același spirit, conform Articolului 202, vătămarea fătului de către femeia însărcinată nu este incriminată. Prin aceste dispoziții, legiuitorul ar indica prioritatea dreptului mamei de a dispune de propriul corp în fața dreptului la viață al fătului²⁶.

3.3 Drept civil

Din prisma dreptului civil, capacitatea civilă de folosință a persoanei fizice, adică aptitudinea acesteia de a dobândi drepturi și obligații civile, începe odată cu nașterea, așa cum este prevăzut în articolul 35²⁷ al Codului Civil. Totuși, articolul

25 Noul Cod Penal, Partea Specială, Titlul I, Capitolul IV „Agresiuni asupra fătului”.

26 Oprea C. D., (2018) *Dreptul la viață al fătului – recunoscut sau nu de dreptul penal român?*

Disponibil online: <https://www.universuljuridic.ro/dreptul-la-viata-al-fatului-recunoscut-sau-nu-de-dreptul-penal-roman/3/> data ultimei accesări: 03.12.2022.

27 Art. 35 NCC: „Capacitatea de folosință începe la nașterea persoanei și încetează odată cu moartea acesteia”.

36 ²⁸ din Noul Cod Civil consacră o excepție privind momentul dobândirii capacității de folosință, care poate fi reprezentat chiar de momentul concepțiunii, fătul, dobândind, astfel drepturi civile, însă sub condiția ca acesta să se nască viu. În aparență, Codul Civil ar reglementa personalitatea juridică a fătului, a embrionului, ocrotind drepturile acestuia, în realitate, însă, articolul 36 reglementează, de fapt, recunoașterea retroactivă a capacității de folosință ²⁹ încă de la momentul concepției și nu o capacitate de folosință anticipată. Această normă are, de fapt, aplicare în materie succesorală și în stabilirea filiației.

4. Concluzie

Legislația în materia avortului reprezintă încă un subiect de controversă la nivel global. La nivel european, este posibil ca o cetățeană a UE să beneficieze de tratament medical diferențiat, având astfel posibilitatea ca într-un stat să poată recurge la procedura întreruperii sarcinii, iar în altul să-i fie interzis. Factori de configurare ca religia și cultura joacă un rol cheie asupra procesului de legiferare, aspect ce se reflectă și în acest caz. Prin intermediul acestei lucrări s-a realizat o analiză comparată a legislației în materia avortului, atât la nivelul statelor europene, Polonia, Malta și România, cât și la nivel internațional, respectiv Statele Unite. Mai mult, analiza s-a extins și asupra ramurilor de drept naționale care recunosc această instituție

Întorcându-ne la tema scrierii științifice, întrucât avortul nu este recunoscut în prezent ca drept al omului în sistemul Consiliului European, statul de drept ca principiu constituțional nu menționează niciun limbaj specific pentru legile avortului. Cu toate acestea, necesită aderarea la acorduri și obligații internaționale.

O aplicare consecventă a standardelor internaționale de protecție a drepturilor fundamentale, inclusiv controlul jurisdicțional efectiv, fac parte din sensul de bază al statului de drept în Uniunea Europeană și la nivel global, în care atât ordinea juridică, cât și conștiința juridică primează.

5. Propuneri de lege ferenda

Articolul 68, alin. 1 din Legea educației naționale ³⁰ specifică următoarele:

(1) Curriculumul național pentru învățământul primar și gimnazial se axează pe 8 domenii de competențe-cheie care determină profilul de formare a elevului:

²⁸ Art. 36 NCC: „Drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu. Dispozițiile art. 412 referitoare la timpul legal al concepțiunii sunt aplicabile.”

²⁹ Chelaru E., *Teoria generală a dreptului civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 60-61; Starck B., Roland H., Boyer L., *Introduction au droit*, 4e éd., Ed. Litec, Paris, 1996, pp. 389-392.

³⁰ A se vedea Legea educației naționale nr. 1/2011, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 18 din 10 ianuarie 2011. În vigoare de la 09 februarie 2011.

- a) competențe de comunicare în limba română și în limba maternă, în cazul minorităților naționale; b) competențe de comunicare în limbi străine;
- b) competențe de bază de matematică, științe și tehnologie;
- c) competențe digitale de utilizare a tehnologiei informației ca instrumente de învățare și cunoaștere; e) competențe sociale și civice;
- d) competențe antreprenoriale;

Astfel, propunem introducerea disciplinei „educație sexuală” în Legea educației naționale nr. 1/2011, aceasta încadrându-se în clasa competențelor sociale, astfel:

Art. 68 (4): Disciplina Educație Sexuală constituie o disciplină obligatorie în învățământul gimnazial și liceal. Sistemul de notare se va baza pe calificative de admis/respins.

De asemenea, propunem includerea dreptului la întreruperea de sarcină în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene astfel:

„(1) Toată lumea are dreptul la întrerupere de sarcină sigură și legală. Asigurarea serviciilor de sănătate pre-natală trebuie să fie asigurate de fiecare stat membru, fără discriminări.

(2) Este interzisă incriminarea avortului în următoarele situații:

- a) Efectuat într-o instituție medicală specializată până la paisprezece săptămâni de sarcină.
- b) Într-o instituție medicală specializată, atunci când sarcina depășește paisprezece săptămâni, dacă sarcina pune în pericol viața mamei sau a fătului. ”

Bibliografie

- Națiunile Unite, Departamentul de relații economice și sociale, *Abortion policies and reproductive health around the world*. 2014, disponibil online: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/AbortionPoliciesReproductiveHealth.pdf>, ultima accesare 02.12.2022
- J. Monod, *Chance and Necessity: An Essay on the Natural Philosophy of Modern Biology*, 1972, Vintage Books, p. 12
- Hotărârea Tribunalului Constituțional din 22 octombrie 2020, K 1/20, Monitorul Oficial 2021.175
- Criminal Code, Republic of Malta, disponibil online: <https://legislation.mt/eli/cap/9/eng/pdf>, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- Women on Web, *Who we are?* Disponibil online: <https://www.womenonweb.org/en/page/521/who-we-are>, data ultimei accesări: 02.11.2022.

- A .Dibben, I. Stabile, R. Gomperts, J. Kohout, *Accessing abortion in a highly restrictive legal regime: characteristics of women and pregnant people in Malta self-managing their abortion through online telemedicine*, Octombrie 2022, disponibil online: https://www.researchgate.net/publication/364473420_Accessing_abortion_in_a_highly_restrictive_legal_regime_characteristics_of_women_and_pregnant_people_in_Malta_self-managing_their_abortion_through_online_telemedicine, data ultimei accesări: 02.11.2022
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, Articolul 168, disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A12008E168>, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- J. Askew, *Andrea Prudente: US woman treated in Spain after abortion refusal in Malta*. Articol disponibil: <https://www.euronews.com/2022/06/23/barbaric-maltas-abortion-law-threatens-us-womans-life-say-doctors>, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- Parliamentary question - E-002522/2022(ASW), disponibil online: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2022-002522-ASW_EN.html, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- Articol disponibil: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/bill-to-amend-abortion-law-presented-in-maltese-parliament/>, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- US Constitution Annotated, disponibil online: https://constitution.congress.gov/browse/essay/amdt14-S1-6-3-2-2-1/ALDE_00013276/, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- The Constitutional Right to Reproductive Autonomy: Realizing the Promise of the 14th Amendment, Center for Reproductive rights, pg. 4, disponibil online: <https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2022/07/Final-14th-Amendment-Report-7.26.22.pdf>, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- The Constitutional Right to Reproductive Autonomy: Realizing the Promise of the 14th Amendment*, Center for Reproductive rights, p. 4, disponibil online: <https://reproductiverights.org/wp-content/uploads/2022/07/Final-14th-Amendment-Report-7.26.22.pdf>, data ultimei accesări: 02.11.2022.
- Constituția României, Titlul II, Capitolul II: „Drepturile și libertățile fundamentale”, disponibil online: <https://www.cdep.ro/pls/dic/site2015.page?id=339&idl=1&par1=2>, data ultimei accesări: 3.12.2022
- Noul Cod Penal, Text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 510 din 24 iulie 2009. În vigoare de la 01 februarie 2014
- Declarația Universală a Drepturilor Omului, Articolul 4, disponibil online: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf data ultimei accesări: 3.12.2022
- Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Articolul 2: „Dreptul la viață”, disponibil online: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf, data ultimei accesări: 3.12.2022

- Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, Articolul 2: „Dreptul la viață” disponibil online: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF>, data ultimei accesări: 3.12.2022
- Lucan M. C. (2019) *Considerații privind statutul legal al produsului de concepție uman*. Disponibil online: <https://www.universuljuridic.ro/consideratii-privind-statutul-legal-al-produsului-de-conceptie-uman/2/>, data ultimei accesări: 03.12.2022
- Oprea C. D., (2018) *Dreptul la viață al fătului – recunoscut sau nu de dreptul penal român?* Disponibil online: <https://www.universuljuridic.ro/dreptul-la-viata-al-fatului-recunoscut-sau-nu-de-dreptul-penal-roman/3/> data ultimei accesări: 03.12.2022
- Noul Cod Civil, Text republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 505 din 15 iulie 2011. În vigoare de la 01 octombrie 2011
- Chelaru E., *Teoria generală a dreptului civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, pp. 60-61;
- Starck B., Roland H., Boyer L., *Introduction au droit*, 4e éd., Ed. Litec, Paris, 1996, pp. 389- 392.
- Legea educației naționale nr. 1/2011, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 18 din 10 ianuarie 2011. În vigoare de la 09 februarie 2011.

Dificultăți privind procedura adopției la nivel european

Andreea OBREJA¹

„Adopția, un bine sau un rău? Un rău pentru că își are originea în abandonul copiilor, un bine pentru că acei copii sunt salvați.”

Jean Carbonnier

Abstract

Unii oameni consideră că prezența unui copil în viața lor este o modalitate de a deveni nemuritori, alții sunt de părere că lasă o urmă acolo unde viața le-a ales calea de urmat, alții spun că este aspectul care i-a salvat. Copiii au nevoie de o familie care să îi iubească și îngrijească, fie că este o familie de la nivel național, fie că este vorba de o familie la nivel internațional.

Astfel, prezenta lucrare dorește să realizeze o prezentare a evoluției instituției adopției, dar totodată să pună în lumină dezvoltarea mentalității societății în plan european.

Cuvinte-cheie: *adoptat, adoptator, adopție internațională, interesul superior al copilului, drepturi fundamentale*

Introducere

Familia pe care astăzi o cunoaștem reprezintă efectul evoluției pe care aceasta a suferit-o încă din cele mai vechi timpuri. Scopul principal al adopției la romani era acela de a oferi persoanei care nu avea descendenți legitimi șansa să aibă copii care dobândeau numele adoptatorului și veneau la moștenire ca și copiii din căsătorie. Uneori adopția era nuanțată de scopuri politice, astfel era asigurată lipsa descendenților în vederea transmiterii ereditare a demnității imperiale, perpetuării numelui și cultului domestic. Când *pater familias* era pe cale să moară fără un moștenitor de sex masculin, acesta apela la instituția adopției pentru garanția ca moștenirea sa să fie transmisă fiului și nu statului. Printre personalitățile romane care au fost adoptate se numără Augustus adoptat de către Cezar, Traian adoptat de Nerva și Hadrian de către Traian.

În perioada Evului Mediu, instituția Bisericii se ocupa de copiii rămași fără familie, însă odată cu trecerea timpului a crescut considerabil și numărul copiilor abandonați. Biserica nu putea îngriji un număr atât de mare de oameni, astfel că au fost înființate orfelinatele de copii care s-au extins atât în sectorul public, cât și în cel privat. Orfelinatele au ajuns la rândul lor să nu facă față provocării de a avea grijă de un număr impresionant de copii, astfel încât trebuiau să le găsească micuților familii

¹ Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: obrejaandreea20@stud.ase.ro.

iubitoare care să îi accepte, să îi educe și să îi învețe o meserie. Pentru unii copii situația nu a fost una simplă, mulți dintre aceștia au fost mutați din instituțiile de plasament în grija unor „profesori” care îi învățau tainele unei meserii, care de cele mai multe ori reprezenta o modalitate de a oferi forță de muncă ieftină. Un exemplu relevant în acest sens este reprezentat de familiile înstărite din Marea Britanie, care la mijlocul secolului al XVII-lea puteau cumpăra copii orfani pentru muncile gospodăriei.

Începând cu secolul XIX, grija față de copii se transformă în comerț. „*Baby farming*” sau „*fermele de copii*” este termenul folosit pentru locul unde oamenii timpului făcuse o meserie din îngrijirea copiilor, în vederea obținerii unui profit considerabil de pe urma unor suflete a căror nevoie o reprezenta afecțiunea și grija. Clienții erau simple mame, unele necăsătorite, altele soții sărace și părăsite care ofereau cu încredere copiii unor străini pentru a se ocupa de aceștia cât ele nu aveau timp. Practicile inumane din acele „ferme de copii” aveau să iasă la iveală. Setea de bani le-a înrăit pe femeile ce trebuiau să aibă grijă de micuți, întrucât pentru a-și crește și mai mult veniturile îi omorau prin otrăvire, strangulare și înfometare, pentru că, desigur, un copil decedat avea să facă loc unui alt copil care avea nevoie de îngrijire. O „vedetă” a acelor timpuri a fost Amelia Dyer, care a înființat o „fermă de copii” în a cărei grijă au murit 400 de bebeluși.

Începând cu secolul al XX-lea, „fermele de copii” au ajuns să fie considerate ilegale datorită practicilor inimaginabile din acea vreme, statul încercând să stopeze activitățile de acest gen. Inițial aceste „ferme” au luat naștere în Marea Britanie și SUA, însă ele s-au extins și în alte state atât din Europa cât și din Asia. În anul 2006 în Grecia a funcționat o astfel de „fabrică de copii” sub controlul unui grup infracțional din care făceau parte atât persoane cu cetățenie română cât și bulgară. Femeile erau lăsate însărcinate de așa -zișii mafioți care le hrăneau, le ofereau adăpost în cele nouă luni de sarcină, ca mai apoi, nou-născuții să fie adoptați de un cuplu străin în schimbul unei sume mari de bani.

Situația adopțiilor în România după 1989

Adopția, conform Codului Civil, reprezintă operațiunea juridică prin care se stabilește o legătură de filiație între persoana care adoptă, denumită din punct de vedere juridic, adoptator, și persoana adoptată, denumită adoptat, precum și legături de rudenie între adoptat și rudele adoptatorului.

Octombrie, anul 1990 a reprezentat perioada în care un post american de știri a realizat un tulburător reportaj cu privire la condițiile degradante din orfelinătele din România. În anul 1991 Comitetul Român pentru Adopții a fost înființat în anul 1991 și reprezenta organul guvernamental ce avea scopul de a contribui la ocrotirea minorilor prin înfiere și de a realiza cooperarea internațională în materia înfierilor.² În cadrul articolelor 3 și 4 din Legea nr. 11/1990 erau prevăzute condiții speciale în care adopția internațională putea fi acceptată. Cetățenii români ori străini cu

2 Hotărârea nr. 63/1991 privind constituirea Comitetului Român pentru Adopții, art. 1.

domiciliul sau reședința în străinătate puteau adopta numai copiii aflați în evidența Comitetului Român pentru Adopții. Cu privire la încredințarea adopției internaționale, instituțiile de ocrotire a minorilor erau obligate să trimită Comitetului Român pentru Adopții evidența copiilor aflați în ocrotire.

În perioada 1990-2001 au fost adoptați de către străini, supranumiți și „îngerii salvatori ai copiilor”, peste 30.000 de copii, dintre care aproximativ 4.800 de copii adoptați nu se regăseau în baza de date a Oficiului Român pentru adopții, astfel au fost catalogate ca fiind acte de adopție misterioase.

Convenția de la Haga 1993

Convenția de la Haga din anul 1993 a fost elaborată pentru a răspunde problemelor umane și legale extrem de complexe și serioase în ceea ce privește domeniul adopției internaționale și pentru a suplini absența unui instrument juridic internațional de care toate statele ar trebui să se folosească.

Convenția de la Haga vine în completarea *articolului 21 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului* și adaugă garanții minime, dar importante, cum ar fi: asigurarea faptului că adopțiile internaționale au loc cu respectarea interesului superior al copilului și cu respectarea drepturilor fundamentale ale sale, garanții ce trebuie încurajate să se îmbunătățească la nivel național.

Un stat care are stabilite proceduri clare și interzice utilizarea necorespunzătoare a resurselor financiare sau a altor câștiguri, cu siguranță respectă principiile impuse de Convenție, principii care oferă siguranță, transparență și încredere, încearcă totodată să prevină cazurile de practici ilicite ale unor state, precum răpirea, vânzarea sau traficul de copii.

Acest act stabilește un sistem de cooperare între statele de origine și statele care primesc copiii, menit să asigure faptul că adopția internațională se desfășoară cu respectarea celor mai bune practici și principii, eliminând abuzurile. Un alt punct esențial este reprezentat de faptul că adopțiile efectuate în conformitate cu regulile aplicabile din Convenția de la Haga sunt recunoscute automat în toate statele semnatare.

Suedia

La sfârșitul secolului al XIX-lea, copiii luați în îngrijirea statului în Suedia nu erau tratați corespunzător. Ancheta de la acea vreme arată faptul că micuții erau vânduți pentru diferite munci, iar copiii nedoriți erau uciși atunci când erau dați spre îngrijire „fabricilor de copii”. Acest lucru a dat naștere unor schimbări importante în legislație, fapt ce a condus la adoptarea primei legi privind adopțiile în anul 1917. Deși au apărut schimbări în procedura adopției, legea permitea revocarea adopției când se constata faptul că adoptatul suferea de un anumit handicap sau boală. Deși câteva dintre rămășițele vechii legi au condus o perioadă vechea reglementare, câțiva ani mai târziu au fost abolite și au făcut ca adopțiile să nu mai fie revocate. Anul 1958 a pus bazele formei puternice a adopțiilor pe care astăzi o întâlnim în Suedia,

formă care urmărește interesul superior al copilului cu respectarea drepturilor fundamentale.

Dificultăți

Din punct de vedere al fizionomiei, copiii adoptați la nivel internațional diferă de cei cu trăsături scandinave. Acest lucru este vizibil, iar familiile adoptive nu pot rămâne anonime. Discriminarea există în Suedia, iar acest lucru afectează percepția oamenilor. De cele mai multe ori ne sunt prezentate părțile negative, indiferent de subiect. Mass-media prezintă diferite evenimente care pot influența părerea oamenilor. Exemple relevante pot fi reprezentate de către: război, foamete, catastrofe naturale, boli, analfabetism și multe altele. Lucruri precum literatura, tehnica, invențiile sunt rareori prezentate pentru că nu trezesc atât de mult interes. Specialiștii suedezi consideră că astfel de reportaje pot afecta așteptările privind oamenii care provin din astfel de țări negativ prezentate și creează ură, acest lucru făcând ca persoanele adoptate și adoptatoare să se confrunte cu discriminarea din cauza prejudecăților cotidiene atunci când vorbim despre diferențele etnice. Țările care primesc copii prin adopție au o viziune deformată asupra situațiilor copiilor din țările de origine, astfel apar prejudecățile.³

Astfel de noțiuni greșit implementate în mințile unor oameni pot influența așteptările părinților adoptivi cu privire atât la copiii care au nevoie de sprijin cât și la societate în ansamblul ei.

Copiii adoptați în Suedia din alte state provin, în cele mai întâlnite cazuri, din familii dezavantajate din punct de vedere social și cu condiții de trai precare. Părinții lor fie sunt decedați, fie i-au abandonat și de aceea acești copii se pot confrunta cu diferite probleme de ordin psihic sau chiar cu dizabilități și sunt lăsați multă vreme în grija orfelinatelor pentru că nimeni nu-i acceptă. Mulți copii sunt dați spre adopție deoarece sunt născuți în urma unui viol sau incest, caz în care părinții sunt de acord cu darea în plasament.

Dificultăți la nivel european Copiii greu adoptabili

În fiecare an în România, sistemul de protecție înregistrează aproximativ 10.000 de copii care intră în grija statului din motive precum sărăcia și lipsa educației.

O situație aparte o reprezintă copiii greu adoptabili. Din această categorie fac parte copiii pentru care într-o perioadă de 9 luni de la declararea adoptabilității nu a putut fi identificată o familie potrivită, sau deși a fost identificată, nu s-au putut urma pașii care să ducă la finalizarea procedurii adopției, fie că au renunțat sau fie că au intervenit alte motive. Pentru ei a fost creată o secțiune specială în Registrul

³ Adunarea Generală a ONU, Recomandarea nr. 1443 din anul 2000 – Drepturile copilului în adopția internațională.

Național pentru Adopții. Datele statistice indică faptul că 85% din familii doresc să adopte copii mai mici de 7 ani, dintre care 79% doresc copii mai mici de 3 ani, în orfelinate doar 9,7% dintre copii au vârsta sub 7 ani.

UNICEF, Banca Mondială și Guvernul României arată că un copil așteaptă o familie care să-l adopte aproximativ 7 ani. La nivel european, copiii greu adoptabili sunt cei cu vârste mai mari, copiii cu dizabilități, copiii de altă etnie, precum și cazul în care mai mulți frați pot fi adoptați, cu condiția ca aceștia să fie adoptați împreună.

Părinții care renunță pe parcurs

Adopția reprezintă un proces complex, drepturile copilului fiind prioritare și cu mult mai importante decât dorințele și nevoile unei familii care-și dorește un copil. În funcție de vârsta, copilul gândește și percepe lucrurile cel înconjoară în mod diferit, astfel se poate confrunta cu anumite stări și întrebări legate de propria identitate. Copilul are un bagaj de traume emoționale din cauza experiențelor neplăcute, fie că vorbim de părinți abuzivi, tratamente neplăcute din orfelinate, iar pentru acest lucru are nevoie de timp să se acomodeze cu noua familie. Teama că un copil abandonat s-ar putea confrunta cu probleme de ordin emoțional precum sentimentul de abandon, o stimă de sine redusă, dificultăți în autocontrolul emoțiilor, îi sperie, aceștia considerând că nu sunt capabili de a fi cu adevărat părinții potriviți. Fără empatie pentru ce el a trăit înainte, adoptatorii au șansa să-l victimizeze din nou și să pună în pericol relația de atașament și încredere.

Adopția de către persoanele de același sex

În România, căsătoria între persoanele de același sex este interzisă.⁴ Conform articolului 277, alin. (2) din Codul Civil, căsătoria între persoanele de același sex încheiate în străinătate nu sunt recunoscute și la noi în țară.

Adopția din partea cuplurilor de același sex a reprezentat o temă de interes politic începând cu anul 1990. La nivel internațional, țări precum Regatul Unit, Suedia, Belgia și Spania au acceptat ca adopția să fie încuviințată și persoanelor din comunitatea LGBTQ+, însă nu toate aceste țări recunosc căsătoria între persoanele de același sex ca fiind legală, adopția fiind totuși acceptată persoanelor ce trăiesc într-o astfel de uniune sau parteneriat civil.

În România, orice persoană aptă să adopte o poate face indiferent de orientarea sa sexuală, fie că este *asexual*, *bisexual*, *heterosexual* sau *homosexual*, deoarece a fi o persoană homosexuală nu te condiționează să adopți, însă două sau mai multe persoane de același sex nu pot adopta. Amintim faptul că prima cartă internațională privind drepturile omului, care include în mod explicit termenul de „orientare sexuală”⁵ este *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*.

⁴ Codul Civil, art. 277, alin. (1).

⁵ *Homofobia și discriminarea pe criterii de orientare sexuală și identitate de gen în statele membre ale UE*, Agenția pentru Drepturile Fundamentale ale Uniunii Europene, 2009.

Este adevărat faptul că majoritatea persoanelor ce fac parte din această comunitate sunt discriminate indiferent că ne referim la locul de muncă, învățământ sau cercul celor apropiați. Articolului 13 din Tratatul CE interzice orice tip de discriminare pe criterii de orientare sexuală.

În cauza *E.B împotriva Franței, nr. 43546/02 din 22 ianuarie 2008*, reclamanta pretindea că în fiecare stadiu al cererii acesteia pentru încuviințarea adopției fusese supusă unui tratament discriminatoriu care a fost bazat pe orientarea ei sexuală și care constituise o restricție în dreptul său la respectarea vieții private. Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 14 referitor la interzicerea discriminării, coroborat astfel cu art. 8 care prevede dreptul la respectarea vieții private și de familie din Convenție. Autoritățile naționale și mai apoi instanțele sesizate cu recursul reclamantei, își întemeiaseră argumentele, la respingerea cererii pentru încuviințarea adopției, în mare parte pe lipsa unui referent paternal în căminul reclamantei, ceea ce cu siguranță nu era un motiv legitim. De asemenea, influența homosexualității acesteia asupra evaluării cererii sale nu numai că fusese stabilită, ci și constituise un factor decisiv.

Adopțiile ilegale la nivel european

Deficiențele în sistemele de protecție ale copilului reflectă consecințe grave asupra drepturilor victimelor, adopțiile ilegale cunosc o practică aparte, de la răpirea copiilor și dispariția lor forțată, până la falsificarea documentelor oficiale și lipsa consimțământului corespunzător al părinților biologici. În viața unui copil, familia joacă un rol primordial în dezvoltarea copilului, de aceea dreptul lui de a-și cunoaște părinții, de a fi îngrijit de aceștia trebuie recunoscut, cu excepția cazului în care s-ar încălca principiul superior al copilului.⁶

Adopțiile internaționale ilegale încalcă dreptul copiilor de a-și păstra elemente ale propriei identități, cum ar fi numele și naționalitatea.

Țările de origine trebuie să asigure faptul că reglementările naționale în vigoare nu creează un teren fertil adopțiilor ilegale. Acest lucru se poate realiza prin crearea unor sisteme naționale eficiente de protecție, dar și prin sprijinul oferit familiilor defavorizate, în special mamelor singure aflate în situații economice precare. Acolo unde drepturile copiilor sunt respectate și bine implementate există și mai puțini copii care au nevoie de o altă familie. Într-adevăr, problemele cu care se confruntă societatea astăzi, precum sărăcia, creează un mediu inadecvat unde un copil poate crește sănătos alături de familia sa biologică, un mediu în care un copil ar trebui să se bucure de drepturile lui. Pentru că starea materială nu le permite acest lucru, se pune problema intervenției autorităților statului de a le oferi o viață mai bună. În astfel de cazuri, din păcate mulți părinți renunță la copiii lor din pricina problemelor financiare, iar copiii de diferite vârste ajung să-și petreacă restul copilăriei în orfelinate, până când cineva le oferă cu adevărat o șansă la un trai mai bun.

⁶Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, Statement by Ms. Maud De Boer-Buquicchio, 34th session of Human Rights Council, 7 March 2017.

Sărăcia

În zonele afectate de sărăcie, părinții își abandonează copiii din cauza stării materiale ce nu le permite să îi crească și să îi educe, iar acest fapt este o realitate și în România. Lipsa educației își pune amprenta la fel de apăsător, astfel creează un mediu favorabil abandonului care ulterior se transformă în adopție, cu sau fără consimțământul părinților biologici. Analfabetismul poate explica de ce părinții renunță la copiii lor, fără a fi conștienți de acțiunile lor. Aceștia pot semna documente prin care sunt decăzuți din drepturile părintești și care nu înțeleg conținutul actelor pe care le semnează. Din perspectiva legalității procesului totul pare să fie respectat deoarece actele sunt semnate și nu exista nicio dovadă că părinții biologici și-au dat consimțământul în necunoștință de cauză.

Din păcate, un alt factor convingător pentru părinții care renunță la propriii copiii o reprezintă stimulentele economice, care pentru o sumă de bani rup toate legăturile și rămân brusc fără nicio responsabilitate.⁷

Problema înregistrării nașterilor

Înregistrarea nașterilor este un alt subiect care creează dificultăți. Articolul 7 din Convenția cu privire la Drepturile Copiilor menționează „*Copilul se înregistrează imediat după nașterea sa și are, prin naștere, dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și a fi îngrijit de aceștia.*” La nivel global, multe țări încă nu au reușit să avanseze în ceea ce privește implementarea unui registru universal, iar în altele deși există un astfel de sistem, intervin bariere suplimentare în calea înregistrării.

Acest impediment a fost cunoscut și României. Un reportaj realizat în anul 2009 în România arată cum copiii abandonati în spitale de părinții biologici au cel mai mult de suferit. Un copil care nu are identitate nu poate fi adoptat și nici nu poate fi luat în grija unui asistent maternal. Pentru a scoate un certificat de naștere pentru un copil trebuie cunoscute anumite date personale despre părinți. În anul 2021, 2.500 de copii au fost identificați fără cod numeric personal, care la acel moment nu aveau acces la educație și nici la asistență medicală.

Abandonul

Abandonul forțat din motive economice este cunoscut Republicii Moldova în anul 2007, când femeile cu o stare materială deplorabilă au fost convinse să renunțe la copiii lor și să îi ofere spre îngrijire orfelinatelor, temporar, însă când s-au răzgândit și au dorit să își ia copiii înapoi, li s-a spus că au fost deja adoptați de o familie.

Abandonul forțat din motive bazate pe un consimțământ viciat este o situație cunoscută Italiei în anul 2009, când Curtea Europeană a Drepturilor Omului a

7 <https://www.iss-usa.org/wp-content/uploads/2023/01/Grey-zones-study.pdf>

condamnat Italia pentru ca a permis adopția a doi copii gemeni, la 27 de zile de la naștere, fără ca mama lor să fie ascultată. Curtea a considerat că a trecut prea puțin timp între nașterea copiilor și decizia ca aceștia să fie adoptați.

Încălcarea drepturilor fundamentale:

Un alt mijloc de abuz în privința adopțiilor, atât la nivel național cât și internațional, îl reprezintă falsa informare a mamei biologice că bebelușul s-a născut mort sau a murit la scurt timp după naștere, astfel bebelușul era înregistrat în sistemul de adopții.⁸

Cauza Zoran Stojanović și alții împotriva Serbiei, 26 martie 2013 privea presupusul deces al fiului nou-născut sănătos al reclamantei, în 1983, într-un spital de stat. Reclamantei nu i-a fost permis să vadă trupul copilului niciodată, aceasta suspectând că ar putea fi încă în viață și dat spre adopție în mod ilegal. Curtea a hotărât încălcarea art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și cea de familie) din Convenție. A constatat că, deși procedura spitalelor, în cazul decesului unui nou-născut, se îmbunătățise și au fost elaborate rapoarte de către Parlament pentru a investiga cazurile de copii dispăruți, în cele din urmă nu se făcuse ceva pentru a remedia suferința prin care au trecut părinții, inclusiv reclamanta, în trecut. Prin urmare, Curtea a considerat că reclamanta suferise o încălcare continuă a dreptului său la respectarea vieții de familie dată fiind lipsa continuă a unor informații credibile din partea statului despre ce s-a întâmplat cu fiul acesteia. Dat fiind numărul semnificativ al altor potențiali reclamanti, Curtea a mai hotărât, în temeiul art. 46 referitor la forța obligatorie și executarea hotărârilor din Convenție, că Serbia trebuia să ia măsuri pentru a da răspunsuri credibile despre ce s-a întâmplat cu fiecare copil dispărut și să le ofere astfel părinților compensații adecvate.⁹

Război

Probleme sunt puse și în situația copiilor care se deplasează din Ucraina către Rusia. Ucraina a declarat că adopțiile în circumstanțele actuale trebuie stopate. Acordurile internaționale vin în favoarea încetării adopțiilor când copiii și familiile lor sunt despărțiți din cauza războiului. Accentul trebuie pus pe înregistrarea deplasărilor copiilor și reunirea pe cât posibil cu familia biologică, nu înlocuirea ei cu o familie adoptatoare.¹⁰

Polonia

Un raport realizat în anul 2013 arată cum în Polonia este legal ca o femeie însărcinată să poată renunța la propriul copil în schimbul cheltuielilor medicale. După naștere, mama declară la oficiul de stare civilă că tatăl biologic este de fapt

⁸ <https://defenceforchildren.nl/media/1945/the-sale-of-children-and-illegal-adoption.pdf>

⁹ https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Parental_ROM.pdf

¹⁰ UNICEF 19.03.2022: <https://www.unicef.org/press-releases/children-fleeing-war-ukraine-heightened-risktrafficking-and-exploitation>

„clientul”, apoi renunță la custodia copilului în fața instanței. Potrivit acestui raport, în anul 2005 doar un sfert din adopțiile din Polonia au fost mediate de centrele de adopție legal înființate, deoarece procedura adopției în astfel de centre fiind ocolită din cauza caracterului îndelungat.

Concluzii

România a ratificat Convenția de la Haga asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, prin Legea nr. 84/1994.

Autoritatea centrală română în materia adopției internaționale este Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA).

Adopția internațională este adopția în care adoptatorul sau familia adoptatoare și copilul ce urmează să fie adoptat au reședința obișnuită în state diferite, iar, în urma încuviințării adopției, copilul urmează să aibă aceeași reședință obișnuită cu cea a adoptatorului/familiei adoptatoare.

Monitorizarea adopției internaționale se realizează prin intermediul colaborării dintre Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție și autoritatea centrală străină/organizația străină autorizată din statul primitor, care într-o perioadă de cel puțin 2 ani după încuviințarea adopției, întocmește și transmite trimestrial rapoarte privind evoluția copilului în cadrul familiei adoptatoare. ¹¹Sunt de părere că ar trebui avută în vedere propunerea ca perioada de cel puțin 2 ani să fie prelungită, astfel încât autoritățile române să facă o continuă monitorizare a modului în care copilul adoptat crește și se dezvoltă în cadrul familiei adoptatoare, având în vedere faptul că există situații în practică când părinții adoptatori decedază, iar copilul ajunge un *copil al străzii*.

Implicarea de ordin afectiv și rațional a oamenilor care lucrează în sistemul adopțiilor poate contribui la soluționarea multor piedici care există în derularea procesului de adopție. Timpul petrecut în orfelinate își pune amprenta asupra aspectelor psihologice ale copilului și poate considera că lumea ce îl înconjoară nu este de încredere.

Promovarea accesului gratuit, universal și imediat la înregistrarea certificatelor de naștere pentru toți copiii cu respectarea Convenției cu privire la Drepturile Copiilor.

Formarea profesioniștilor în domeniul de asistență socială și profesioniștilor din domeniul justiției cu privire la drepturile copilului.

Stoparea discriminării pe motive de orientare sexuală ar fi de asemenea un mare ajutor. Multe studii au arătat că persoanele ce fac parte din comunitatea LGBTI sunt părinți grijulii, iubitori și parteneri deosebiți în relațiile sociale. Aplicarea unor norme ce conduc la protecția unor astfel de persoane în vederea siguranței ar fi un plus pentru prezent, unde o societate sănătoasă acceptă și protejează drepturile pentru

¹¹ Dan Lupașcu, Cristina Mihaela Crăciunescu, *Dreptul familiei*, ed. III, Universul Juridic, 2017.

orice persoană, indiferent cine este, ce orientare sexuală, ce religie are sau din ce etnie face parte, încât toată lumea să poată trăi în armonie.

Grija unei familii este de o importanță substanțială pentru creșterea și dezvoltarea armonioasă a unui copil. Adopția schimbă viața, de aceea nu este considerată doar o măsură, ci o soluție care poate salva viața unui copil, pentru că nimic nu este mai important decât viața! Copiii merită tot ce este mai bun, indiferent de rasă, etnie, orientare sexuală, vârstă sau sex, iar instrumente precum Convenția de la Haga din anul 1993 sau Convenția cu privire la Drepturile Copiilor ne demonstrează care este preocuparea societății când vine vorba despre copii și cât de mult am evoluat, iar diferența se observă de la un secol la altul. O societate care acceptă și respectă oamenii indiferent de circumstanțe și de apartenențe este o societate sănătoasă în care fiecare dintre noi își poate exercita drepturile fără teama de a fi discriminat.

Realizarea drepturilor personalității din perspectiva evoluției digitale. Omniprezența inteligenței artificiale

Ruxandra GRĂJDAN¹

Aisha MAHMOOD²

Abstract

Data fiind concentrarea evidentă asupra Inteligenței Artificiale în calitate de tehnologie aptă a îmbunătăți considerabil viața omului modern, inserția acesteia în cotidian marchează o nouă etapă a evoluției speciei umane, drept care prezentul articol își propune a analiza modul în care homo digitalis se folosește cu adevărat de Inteligența Artificială. Astfel, într-o constelație a drepturilor subiective care își dispută întâietate, drepturile personalității se identifică în egală măsură promovate și atacate, așa încât analiza cadrului legal actual relevă curențe ale viziunii legislative.

În acest sens, abordând protecția internațională, regională, supranațională și etatică a drepturilor personalității, câteva limite ale garanțiilor aduse acestora se vor prezenta sub forma unei tehnologii malițioase, anume, tehnologia deepfake, ale cărei origini binevoitoare vor fi prezentate în disonanță cu utilizarea actuală a acesteia, utilizare care pune în dificultate lumea dreptului. O altă limită a realizării drepturilor personalității se va înfățișa sub analiza unei activități infracționale, anume furtul sintetic de identitate, care, prin aparenta imperceptibilitate, se înfățișează caustic, comparativ cu alte modalități ale furtului în general. Din cauza potențialului vast al utilizării cu rea-credință a Inteligenței Artificiale, alte potențiale limite ale realizării drepturilor personalității se vor prezenta în domeniul creației și al medicinei.

În cele din urmă, concluziile vor compărea într-un raport al oportunității de lege lata, pentru ca, în final, propunerile de lege ferenda să ghideze demersul legislativ într-o protecție eficientă, inovatoare, vizionară și certă a drepturilor personalității din perspectiva unor restricționări sau abordări necesare în lumea digitalizată.

Cuvinte-cheie: drepturile personalității, deepfake, furt sintetic de identitate, artă, tehnologie, medicină

Secțiunea I Secțiunea introductivă

În lumina ideii că „Știința nu înseamnă doar a scrie ecuații. Este vorba despre reconceptualizarea lumii”³ se dezvăluie un adevăr evident societății în

¹ Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: grajdanruxandra21@stud.ase.ro

² Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: mahmoodaisha21@stud.ase.ro

³ Henry Mance, Carlo Rovelli: „Science is not just about writing equations. It's about reconceptualising the world”, 26 septembrie 2022, articol disponibil la: [Carlo Rovelli: 'Science is not just about writing equations. It's about reconceptualising the world' | Financial Times \(ft.com\)](https://www.ft.com/content/18-march-2023), data ultimei accesări: 18 martie 2023.

ultimele decenii și care ia amploare în mod sistematic prin invențiile tehnologice care par a se îndrepta către un potențial cândva considerat utopic. Joncțiunea de abilități ale inteligenței artificiale, anume executarea de comenzi și depășirea acestora prin luarea de decizii⁴ dovedește constant că este impusă o transformare inerentă a societății și a individului ce îl provoacă pe acesta din urmă la a-și trasa un nou rol social în jurul omniprezenței tehnologii. Dreptul ca știință devine astfel responsabil pentru redefinirea modului în care se desfășoară coeziunea dintre *homo sapiens și homo digitalis*⁵ în contextul amenințărilor aduse drepturilor personalității, anume dreptul la viață, la sănătate, la propria imagine, la demnitate, la viață privată, securitate, libertate, oferind un minim acces la certitudinea existenței protecției juridice a omului și a umanității într-un viitor incert, astfel încât I.A. să reprezinte un instrument complet controlabil de către om, iar nu individul un supus al tehnologiei. Pentru reprezentarea corectă a ideilor propuse în prezenta lucrare, vom purcede la definirea a ceea ce reprezintă **inteligenta artificială (I.A.)**, mai exact un set de „sisteme informatice capabile să îndeplinească sarcini care în mod normal necesită inteligență umană, fiind bazate pe reguli decizionale”⁶, ca extensie având și abilitatea de a genera conținut original.

În *scopul* realizării unei analize amănunțite a termenilor anterior definiți, în corpul lucrării vor fi expuse insuficiențele texte normative existente la nivel intern și internațional referitoare la domeniul digital, urmând a aborda noțiunea de **deepfake** și implicațiile sale, inclusiv generatoarele de imagini, video și text cu impactul lor asupra securității personale și asupra **securității cibernetice**, precum și problema **drepturilor de autor** derivată din acestea. Prezentarea modului de utilizare a digitalizării în domeniul **medical** va fi realizată prin prisma analizei **răspunderii juridice** a inteligenței artificiale. Ulterior, prezenta lucrare se va concentra pe evidențierea lacunelor legislative în materie digitală, raportate la pericolul deja infuzat în societate, precum și la alte posibile **riscuri**, fără a exclude însă **beneficiile** evoluției științifice în acest domeniu. Nu în ultimul rând, anticipând o intensificare a nevoii de reglementare legislativă a I.A., vor fi expuse o serie de propuneri **de lege ferenda**.

⁴ Relevant este un experiment din 2017 în care cercetătorii au învățat calculatorul să joace un joc video cu întreceri de bărci și, în loc să termine cursa, acesta a învățat să lovească alte bărci întrucât obținea astfel un scor mai bun. La fel, prin a cere inteligenței artificiale să vindece cancerul, aceasta poate înțelege a elimina gazdele care ar putea adăposti boala. Exemplu propus de Toby Walsh în lucrarea 2062. *Lumea creată de inteligența artificială*, Ed. RAO, 2021, p. 62.

⁵ Termen propus de Toby Walsh, *op. cit.* p. 9.

⁶ Comitetul pentru viitorul științei și tehnologiei (STOA), *Tackling deepfakes in European policy*, 30 iulie 2021, articol disponibil PDF la: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)690039](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)690039), data ultimei accesări: 18 martie 2023, p. I.

Secțiunea a II-a Efectele *in concreto* ale inteligenței artificiale

1. De lege lata

Cadrul legal actual în domeniul abordat vizează reglementarea internațională conferită de Declarația Universală a Drepturilor Omului care, în art. 3, fixează coordonatele importante respectate de comunitatea globală, anume viața, libertatea și securitatea persoanei, și care în contextul actual tind să își diversifice conținutul prin complexitatea abordărilor. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în art. 8, abordează dreptul la respectul vieții private alături de viața de familie, așa încât numai un interes public evident ar putea determina restrângerea conținutului acestuia. Supranațional și regional, la nivelul Uniunii Europene, Carta drepturilor fundamentale interesează subiectul dat din perspectiva art. 6 „Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță.”⁷, art. 7 „Orice persoană are dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a secretului comunicațiilor.”⁸, art. 8, alin. (1)-

(2) „Orice persoană are dreptul la protecția datelor cu caracter personal care o privesc. Asemenea date trebuie tratate în scopurile precizate și pe baza consimțământului persoanei interesate sau în temeiul unui alt motiv prevăzut de lege.”⁹ Totodată, interesează, din perspectiva creatorului unui sistem computerizat inteligent și al evoluției digitale, art. 11 al Cartei, anume libertatea de exprimare și de informare, întrucât informația în sine poate fi tratată drept un mesaj transmis indirect de către titularul dreptului de creație asupra I.A., alături de art. 13, teza întâi „Artele și cercetarea științifică sunt libere.”¹⁰ La nivelul Uniunii Europene se regăsește în prezent și cea mai puternică reglementare, așa încât sunt relevante în ansamblu Directiva 2000/31/CE (Directiva comerțului electronic)¹¹, Directiva 2001/29/CE¹², îndeosebi prin derogările excepționale pe care le face prin art. 5, alin.

(3), lit. f) și k), așa încât statele membre pot să prevadă excepții și limitări de la dreptul de reproducere al diverselor opere în domenii precum „utilizarea discursurilor politice, precum și a extraselor din prelegeri publice sau a operelor sau a altor obiecte protejate similare, în măsura justificată de scopul informativ urmărit și cu condiția să fie indicată sursa, inclusiv numele autorului, cu excepția cazurilor

⁷Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 6, publicată în JOUE, C 326 din 26 octombrie 2012, pp. 391-407.

⁸ *Idem*, art. 7.

⁹ *Idem*, art. 8.

¹⁰ *Idem*, art. 13.

¹¹ Transpusă prin Legea nr. 365 din 7 iunie 2002, publicată în M. Of. nr. 959 din 29 noiembrie 2006.

¹² Transpusă prin Legea nr. 8 din 14 martie 1996, publicată în M. Of. nr. 489 din 14 iunie 2018.

în care acest lucru se dovedește imposibil”¹³ și „utilizarea în cazul caricaturilor, parodierii sau pașișelor”¹⁴, Directiva 2010/13/UE (a serviciilor audio-vizuale)¹⁵, Regulamentul (UE) 2016/679 (Regulament general privind protecția datelor al Uniunii Europene „RGPD”) și Regulamentul 2022/2065 care modifică Directiva 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale)¹⁶.

La nivel național, cadrul normativ se armonizează cu cel supranațional și internațional identificat, ceea ce îi determină pe alocuri abordările lacunare. Trebuie deci luată în considerare Constituția României, art. 26, respectul adus vieții intime private, art. 30, libertatea de exprimare, art. 31, dreptul la informație. Totodată, Codul Civil concentrează atenția legislativă asupra drepturilor personalității care își au realizarea în art. 72, demnitatea persoanei, art. 73, dreptul la imagine, art. 74, eventualele atingeri aduse acestor drepturi ale personalității, și art. 77, prelucrarea datelor cu caracter personal. Din cauza potențialelor atingeri aduse persoanei prin digitalizare, poate fi incidentă și legea penală, Codul Penal incriminând, în art. 226, violarea vieții private. Codul Penal și Codul de Procedură penală au transpus și Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale.

2. Problema deepfake

Deepfake, înțeles din perspectiva rezultatului manipulării audio-video sau fie audio, fie video, se referă la un conținut falsificat cu ajutorul I.A., înregistrarea sau imaginea propriu-zisă dând impresia autenticității, „prezentând oameni care par că spun sau fac ceva pe care nu l-au spus sau nu l-au făcut niciodată”¹⁷. Astfel, metoda utilizată pentru crearea unei aparențe și rezultatul acestei activități creează îmbracă astăzi, din perspectiva evoluției tehnologice¹⁸, forma unui fenomen ce pune la îndoială realitatea și provoacă lumea dreptului, împingând legiuitorul către o reglementare atentă, aprofundată și vizionară.

Tehnologia de creare a conținutului falsificat se poate referi atât la crearea unui videoclip, prin **manipularea audio-video**, cât și la **clonarea vocii**, prin care se imită vocea umană, dar și tehnologia **sintetizatorului de text** capabil să imită stilul de exprimare al unei persoane. În acest sens, o abordare extremă a tehnologiei

13 Directiva 2001/29/CE, art. 5, alin. (3), lit. f), publicată în JOUE., L 167 din 22 iunie 2001, pp. 10-19.

14 *Idem*, lit. k).

15 Transpusă prin Legea nr. 504 din 11 iulie 2002, publicată în M. Of. nr. 534 din 22 iulie 2002.

16 Regulamentul privind serviciile digitale, Regulamentul privind piețe contestabile și echitabile în sectorul digital și Codul de bune practici privind dezinformarea consolidat alcătuiesc Pachetul privind serviciile digitale.

17 STOA, *op. cit.*, p. I.

18 Primul program care a creat deepfake este Video Rewrite, în 1997, cu scopul dublării filmelor. În 2014, Ian Goodfellow inventează Generative Adversarial Networks (GAN) care a permis crearea unui conținut fals îmbunătățit. A se vedea *A Quick History of Deepfakes: How It All Began*, 16 noiembrie 2022, disponibil la: <https://q5id.com/blog/a-quick-history-of-deepfakes-how-it-all-began>, data ultimei accesări: 17 martie 2023.

deepfake ar determina afirmația: tehnologia utilizată este malițioasă, deci ar trebui eliminată. Totuși, au fost evidențiate **beneficiile**, preponderent în industria artistică, prin dublarea conținutului cu acuratețe, contribuind la verosimilitatea în industria divertismentului. Industria jocurilor pe calculator folosește tehnologia deepfake pentru crearea personajelor tridimensionale. Deepfake înseamnă și utilizarea filtrelor capabile să modifice vocea sau fizionomia unei persoane, iar în domeniul comercial, crearea de mesaje personalizate pentru clienți pornind de la un videoclip este capabilă prin tehnologia de manipulare grafică. În scop educativ, recrearea momentelor istorice prin scene deepfake contribuie la procesul educațional. Domeniul medical beneficiază de pe urma tehnologiilor deepfake pentru reconstrucția facială a cazurilor de intervenție chirurgicală.

Totuși, utilizarea deepfake pune în lumină **riscuri** ce pot fi grupate în trei categorii, psihologice, financiare și sociale¹⁹. Riscurile psihologice pot fi posibilitatea defăimării și intimidarea. Furtul de identitate face capabil, din punct de vedere financiar, crearea unor pagube substanțiale, în acest sens fiind amintit cazul fraudei din 2019²⁰, daunele fiind evaluate la 220.000 de euro. Social, manipularea știrilor și transmiterea unor mesaje false pot afecta încrederea societății în informarea mass-media. Chiar democrația se poate clătina din cauza falsificării alegerilor, acestea fiind chiar esența sa. Securitatea națională și securitatea și relațiile internaționale pot avea de suferit, un exemplu fiind un videoclip falsificat din anul 2018 care îl înfățișa pe președintele Gabonului slăbit din punctul de vedere al sănătății, ceea ce a determinat o criză națională și chiar o lovitură de stat²¹. Exemplele pot continua, de la videoclipul fostului Președinte al S.U.A., Barack Obama, insultându-l, în 2018, pe succesorul său, Donald Trump²², pentru ca în același an, Donald Trump, în acel moment actualul Președinte al S.U.A., să fie subiectul unui videoclip fals în care făcea solicitări Belgiei²³.

19 STOA, *op. cit.*, p. 29, Tabelul II: Prezentare generală a diferitelor tipuri de riscuri asociate deepfake-ului.

20 Jesse Damiani, *A Voice Deepfake Was Used To Scam A CEO Out of \$243,000*, 3 septembrie 2019, articol disponibil la: <https://www.forbes.com/sites/jessedamiani/2019/09/03/a-voice-deepfake-was-used-to-scam-a-ceo-out-of-243000/?sh=2f608f982241>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.

21 Sarah Cahlan, *How misinformation helped spark an attempted coup in Gabon*, 13 februarie 2020, articol disponibil la: <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/02/13/how-sick-president-suspect-video-helped-sparked-an-attempted-coup-gabon/>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.

22 Kaylee Fagan, *A viral video that appeared to show Obama calling Trump a 'deep---' shows a disturbing new trend called 'deepfakes'*, 17 aprilie 2018, articol disponibil la: <https://www.businessinsider.com/obama-deepfake-video-insulting-trump-2018-4>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.

23 Hans von der Burchard, *Belgian socialist party circulates 'deep fake' Donald Trump video*, 21 mai 2018, articol disponibil la <https://www.politico.eu/article/spa-donald-trump-belgium-paris-climate-agreement-belgian-socialist-party-circulates-deep-fake-trump-video/>, data ultimei accesări 18 martie 2023.

Din perspectivă juridică, reglementarea actuală, interesând sfera drepturilor personalității, este substanțială, dar neîndestulătoare. De exemplu, conform RGPD datele cu caracter personal – cu relevanță pentru dreptul la imagine – utilizate pentru crearea deepfake sunt protejate din perspectiva art. 6, alin. (1), lit. a), anume consimțământul persoanei pentru prelucrarea datelor, și lit. f), existența unui interes legitim a cărei importanță se supraordonează drepturilor fundamentale. Totuși, când o persoană faimoasă este subiectul unei ironii create prin deepfake, creatorul poate invoca dreptul la exprimare în baza creării unei parodii, aflându-se astfel într-o situație excepțională prevăzută în Directiva 2001/29/CE, art. 5, alin. (3), lit. k), transpusă în legea națională prin Legea 8/1996, art. 37, lit. b). Posibilitatea tragerii la răspundere al autorului deepfake este aproape imposibilă, întrucât creatorul se prezintă adesea anonim. Și apelul la dreptul de proprietate intelectuală pare potrivit: există restricții în ce privește identificarea unei creații protejate de dreptul de autor. Legislația arată că dreptul la imagine nu este absolut, o limită a acestuia fiind identificată prin libertatea de exprimare a celorlalți care este și ea limitată. Directiva 2000/31/CE, în art. 12 și art. 14 arată că furnizorul nu este obligat să monitorizeze informațiile. Cu toate acestea, fără a defini termenul „ilegal”, actul normativ evidențiază, în paragraful 40 al expunerii de motive faptul că „Furnizorii de servicii au datoria să acționeze, în anumite împrejurări, pentru evitarea sau stoparea activităților ilegale.” Problema acestei definiții a termenului de „ilegal” nu este rezolvată nici prin intermediul Pachetului privind serviciile digitale, deși această reglementare din urmă aduce o îmbunătățire Directivei cu privire la serviciile comerțului electronic²⁴. Aparținând însă de Pachetul privind serviciile digitale, Codul de bune practici privind dezinformarea consolidat a primit unele critici întemeiate, precum lipsa transparenței în ce privește implementarea Codului de către semnatar, generalitatea sporită a termenilor utilizați și a structurii, lipsa semnatarilor importanți²⁵. Totuși, un aspect îngrijorător este acela că deepfake poate fi utilizat pentru a crea probe false. În acest sens, în anul 2019, într-un proces care privea custodia minorului, mama a prezentat în instanță un material audio catalogat ulterior drept deepfake din care reieșea faptul că tatăl copilului ar fi fost agresiv cu aceasta cu scopul de a demonstra nedemnitățile acestuia de a-și exercita drepturile părintești²⁶. De și o comisie de experți a putut identifica falsul, existența tehnologiei performante capabile să creeze un material fals poate induce martorilor, de exemplu,

24 Legea 357/2002 nu definește termenii de „activitate sau informație nelegală”, folosiți în art. 14, alin. (1), lit. a), iar prin raportare la lit. b) optica legislativă a termenului „nelegal” părănd a nu include vătămările aduse drepturilor terților.

25 Este vorba despre platformele precum Tik-Tok, WhatsApp, Messenger. A se vedea ERGA, *ERGA Report on Disinformation: Assessment of the Implementation of the Code of Practice*, 2020, disponibil la: <https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2020/05/ERGA-2019-report-published-2020-LQ.pdf>, data ultimei accesări 18 martie 2023, p. 3.

26 Patrick Ryan, 'Deepfake' audio evidence used in UK court to discredit Dubai dad, 8 februarie 2020, articol disponibil la: <https://www.thenationalnews.com/uae/courts/deepfake-audio-evidence-used-in-uk-court-to-discredit-dubai-dad-1.975764>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.

aparența cunoașterii unui fapt în realitate inexistent, așa încât aceștia nu se mai pot baza nici măcar pe propriile simțuri. Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul procedurilor penale face posibilă încadrarea probelor rezultate din deepfake în sfera probelor materiale, a așa cum reiese din expunerea de motive, paragraful 31 „accesul la materiale cum ar fi documente și, dacă este cazul, fotografii și înregistrări audio sau video.” La nivel internațional, Ghidul privind facilitarea utilizării probelor electronice adoptat de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei tratează problema mijloacelor de probă electronice. Totuși, până și acest document s-a dovedit limitat din perspectiva abordării lacunare, astfel încât „principiul cheie al drepturilor omului ar trebui reafirmat ca principiu fundamental al Ghidului.”²⁷, precum și abordarea evazivă a unor mijloace de probe utilizate în justiției care „sunt îndeosebi o provocare pentru instanțe și pentru practicienii dreptului.”²⁸

3. Furtul sintetic de identitate

Amintind de extensiile deepfake, ne oprim asupra unei alte fațete a I.A. generatoare de conținut ce implică un grad de accesibilitate crescut, precum și unul de risc care este însă disimulat sub forma unei practici inofensive cu rol de divertisment. Din această perspectivă analizăm o serie numeroasă de aplicații capabile să creeze imagini realiste, imposibil sau aproape imposibil de identificat ca fiind false și care prezintă fizionomii umane noi, de persoane inexistente, așa-zisele *random face generators* (generatoare de fețe aleatorii). Folosindu-se de informații reale, aplicațiile pot oferi oricărui individ mai mult sau mai puțin bine intenționat accesul la crearea de identități digitale noi printr-o simplă căutare pe Internet. În ciuda anumitor utilități pe care unul dintre site-uri le enumeră și care justifică parțial existența unei astfel de tehnologii (ca exemplu menționăm posibilitatea de a crea *avataruri pentru jocuri, cărți sau filme*²⁹), chiar descrierea oferită de site dezvăluie cu nonșalanță practicile ilegale pe care serviciile sale le poate promova, anume crearea de *poze de profil pentru conturile de social media sau diverse site-uri, poze utilizate în artă și în securitate, poze false pentru ID imposibil de distins de cele reale*.³⁰ Valențe ale ilegalității prezintă chiar utilizarea pozelor reale pentru a le genera pe cele false, întrucât sunt astfel lezate drepturi fundamentale ale personalității.

Consecințele accesului nelimitat la astfel de tehnologii se prezintă a fi negative printr-o formă periculoasă de fraudă ce amenință securitatea individului atât în mediul digital, cât și, cu precădere, în afara sa prin grave prejudicii aduse

²⁷ Remigijus Jokubauskas și Marek Świerczyński, *Is Revision of the Council of Europe Guidelines on Electronic Evidence Already Needed?*, în „Utrecht Law Review”, Vol. 16, no. 1, 26 mai 2020, pp. 13-20, articol disponibil la: <https://doi.org/10.36633/ulr.525>, p. 16.

²⁸ Este vorba, printre altele, de I.A. *Idem*, p. 19.

²⁹ Random Outputs, disponibil la: <https://randomoutputs.com/random-face-generator>, 20 octombrie 2022, data ultimei accesări: 19 martie 2023.

³⁰ *Ibidem*.

siguranței, datelor personale și vieții private. Astfel, **furtul sintetic de identitate** este un tip de fraudă prin care este creată o nouă identitate digitală prin imixtiunea de informații reale și false³¹ (imagini sau date personale, adeseori aparținând copiilor sau persoanelor decedate) utilizate ulterior în deschiderea de conturi false pe rețele de socializare în scopuri ilegale sau la diferite instituții bancare în vederea retragerii de numerar din conturi bancare deja existente sau a obținerii de împrumuturi ce nu vor fi restituite niciodată întrucât ”individul” va dispărea fără urmă³². Această metodă poate rămâne nedetectată ani întregi, în timp ce identitatea reală a făptuitorului poate rămâne permanent necunoscută. Pentru rezolvarea problematicei expuse menționăm că există inclusiv soluții juridice, fără a limita neapărat accesul liber al individului la un element digital ce poate fi atât util, cât și utilizat în scopuri pașnice. În primul rând, imaginile generate de I.A. ar trebui să prezinte semne distinctive (de exemplu, un text pe fundal) care să atenționeze celelalte persoane că individul din imagine nu există cu adevărat în realitate. Aceasta este și soluția propusă de Uniunea Europeană în Propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de Stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale uniunii din 21 aprilie 2021 ce dispune astfel: „În cazul în care un sistem de IA este utilizat pentru a genera sau a manipula imagini, conținuturi audio sau video care seamănă în mod semnificativ cu conținutul autentic, ar trebui să existe obligația de a divulga faptul că respectivul conținut este generat prin mijloace automatizate, sub rezerva unor excepții în scopuri legitime.”³³ În al doilea rând, învederăm asupra interzicerii postării pozelor copiilor pe rețelele de socializare, chiar și de către reprezentanții lor legali, întrucât vârsta sau discernământul nu le permite să își dea acordul în acest sens, ei fiind cei mai susceptibili de a fi victimele unor astfel de atacatori. Interesul superior al minorului trebuie să primeze, cu atât mai mult cu cât practică amintită pune într-un pericol grav chiar siguranța acestora.

31Experian, *Synthetic ID Fraud*, articol disponibil la: [Protecting Yourself Against Synthetic Identity Fraud | Experian](#), data ultimei accesări: 18 martie 2023.

32 Frauda sintetică de identitate este tipul de criminalitate financiară cu cea mai rapidă creștere din SUA, 61% din pierderile de fraudă pentru băncile mari provin din fraudă de identitate și 20% din fraudă de identitate suferită de aceste bănci mai mari este fraudă de identitate sintetică. Glenn Larson, *Synthetic Identity Fraud Is The Fastest Growing Financial Crime -- What Can Banks Do To Fight It?*, 8 octombrie 2019, disponibil la: [Synthetic Identity Fraud Is The Fastest Growing Financial Crime -- What Can Banks Do To Fight It? \(forbes.com\)](#), data ultimei accesări: 19 martie 2023.

33 Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind Inteligența Artificială (Legea Privind Inteligența Artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, 21 aprilie 2021, COM/2021/206 final.

4. *Variae*: I.A. și drepturile personalității în creație și medicină

Abilitatea I.A. de a crea conținut constituie o controversă și prin raportarea la protecția **proprietății intelectuale**, dat fiind faptul că, în prezent, calculatoarele pot genera artă digitală, tablouri, muzică, piese de teatru și nu numai prin prelucrarea operelor originale deja existente ale artiștilor. Este dificil de cuantificat în ce măsură poate fi amintită originalitatea a ceea ce calculatorul a generat, dar cu atât mai dificilă este protecția drepturilor de autor ale artiștilor în contextul imposibilității tragerii la răspundere a I.A. Rezultă astfel o nevoie imperioasă de a stabili dacă în cazul acestor opere generate digital se poate aminti noțiunea de *copyright*, iar dacă răspunsul este afirmativ, stabilirea cui aparține dreptul amintit din moment ce munca este creația exclusivă a unei mașinării ce nu poate fi subiect de drept și care nu poate fi deci titulară de drepturi subiective. În cazul unui răspuns negativ, rămâne încă nesoluționată dilema apărării dreptului de autor al artistului. În urma oricărei concluzii considerăm necesară aplicabilitatea în acest sens a art. 2 din Directiva 2001/29/CE oferă autorului dreptul exclusiv de a permite sau interzice utilizarea creației sale. Analizând dintr-o altă perspectivă, nu este creația digitală susceptibilă a leza chiar **valori sociale**, arta fiind o expresie a sensibilității umane, esență a culturii?

Apelând la noțiunea de omniprezență a I.A. descoperim că evoluția acesteia a influențat considerabil inclusiv **domeniul medical**, ceea ce, dintr-o abordare juridică, reprezintă un sprijin generos în vederea protecției drepturilor personalității, accentuându-l pe acela la viață și pe cel la sănătate. În acest sens, printre evidentele progrese pot fi amintite *scanarea creierului uman pentru detectarea pierderilor de memorie și a persoanelor predispuse la a dezvolta Alzheimer*³⁴, prezicerea apariției de stop cardiac, alte asemenea diagnostice și realizarea de operații complexe. Seriozitatea ariei de aplicabilitate implică însă și riscuri dintre cele mai grave, limitele I.A. manifestându-se deja în repetate cazuri ale căror consecințe se răsfrâng nemărginit asupra mai multor drepturi inerente ființei umane. În continuare, pornind de la lezarea dreptul la viață privată ca urmare a limitelor securității cibernetice în domeniul medical și ulterior de la erorile digitalizării cu impact asupra egalității și integrității fizice și psihice, vom aborda însăși protecția dreptului la viață în contextul unei eventuale greșeli sau decizii fatale a inteligenței artificiale. Infrastructura în domeniul medical se dovedește a fi o primă provocare tangențială celor analizate anterior în cuprinsul prezentei lucrări. Dincolo de dificultatea colectării datelor cu relevanță medicală, se distinge și în această situație dificultatea apărării împotriva atacurilor cibernetice, chiar pentru motivele prezentate deja, anume generarea de identități false. Odată cu implementarea digitalizării în sistemele de sănătate internaționale, statele nu au putut asigura mijloacele necesare de securitate cibernetică, motiv ce a dus la o stagnare a acestui domeniu, pe de o parte, și la o neîncredere vădită din partea pacienților, pe de altă parte. Reticența de a permite

34 Daisy Yuhas, *Doctors have trouble diagnosing Alzheimer's. AI doesn't*, NBC NEWS, 30 octombrie 2017, disponibil la: [https://www.nbcnews.com/mach/science/doctors-have-trouble-diagnosing-alzheimer-s-ai-doesn-t-nca815561%20\[https://perma.cc/6DJU-8S4B\]](https://www.nbcnews.com/mach/science/doctors-have-trouble-diagnosing-alzheimer-s-ai-doesn-t-nca815561%20[https://perma.cc/6DJU-8S4B]), data ultimei accesări: 20 martie 2023.

accesul la datele lor genetice³⁵ este deci justificată, studiile arătând în ultimii ani o creștere continuă a atacurilor cibernetice, sistemele medicale fiind printre cele mai vizate, realizându-se astfel o încălcare a principiilor enunțate de Regulamentul UE 2016/679, anume prelucrarea *în mod legal, echitabil și transparent față de persoana vizată* (art. 5 alin. (1) lit. a)) și colectarea *în scopuri determinate, explicite și legitime (...) în scopuri de cercetare științifică sau istorică ori în scopuri statistice nu este considerată incompatibilă cu scopurile inițiale* (art. 5 alin. (1) lit. (b)). Un exemplu care arată pericolul celor menționate este un caz din Irlanda ce a afectat atât de puternic sistemul unei clinici încât toate procedurile realizate de aceasta au fost blocate, inclusiv tratamentul pentru cancer al unei paciente, durata de refacere a sistemului fiind de ordinul lunilor.³⁶ Remarcăm că în acest domeniu se poate produce o prejudiciere atât a protecției datelor personale, cât și a accesului la sănătate. Diagnosticarea pacienților, în ciuda rezultatelor bune oferite de I.A., există în prezent obstacole ce nu pot fi ignorate în contextul analizei asigurării unor drepturi fundamentale ale omului. Independent de voința programatorilor, unele sisteme ale I.A. au prezentat cazuri de discriminare, oferind diagnostice și tratamente mai bune unor anumite categorii de persoane, situație față de care a fost deja exprimată îngrijorarea că va accentua lipsa de echitate în domeniul sanitar³⁷. În plus, însăși diagnosticarea corectă pare a fi uneori dificilă, cu atât mai mult în contextul apariției programelor de diagnosticare online. Referitor la aceasta apare problema răspunderii juridice în caz de erori și dacă poate fi vorba chiar despre malpraxis în acele situații în care, fie printr-un diagnostic sau plan de tratament greșit, fie prin operația efectuată de către sau cu ajutorul I.A. are loc prejudicierea sănătății sau vieții persoanei. Până în prezent, ordinea juridică nu a oferit un răspuns în fața acestor probleme presante, existând pe de altă parte un număr restrâns de teorii enunțate cu privire la persoana împotriva cărei se îndreaptă răspunderea juridică, ce au susținut fie teoriile aplicabile altor sisteme digitale (de exemplu, pilotul automat la mașini) ce consideră eroarea un defect al produsului, situație în care răspunderea revine producătorului³⁸, fie teorii înrădăcinate în etică și filosofie, potrivit cărora răspunderea este mixtă ce revine tuturor celor implicați³⁹.

35 „Date genetice” înseamnă datele cu caracter personal referitoare la caracteristicile genetice moștenite sau dobândite ale unei persoane fizice, care oferă informații unice privind fiziologia sau sănătatea persoanei respective și care rezultă în special în urma unei analize a unei mostre de material biologic recoltate de la persoana în cauză. Potrivit Regulamentul (UE) 2016/679.

36 HSE cyber-attack: *Irish health service still recovering months after hack*, 5 septembrie 2021, disponibil la: [HSE cyber-attack: Irish health service still recovering months after hack - BBC News](#), data ultimei accesări: 20 martie 2023.

37 Ben Leonard, Ruth Reader, *Artificial intelligence was supposed to transform healthcare. It hasn't*, 15 august 2022, disponibil la: [Artificial intelligence was supposed to transform health care. It hasn't. - POLITICO](#), data ultimei accesări: 28 martie 2023.

38 Frank Griffin, *Artificial intelligence and liability in healthcare*, Health Matrix, Volume 31, 2021, pp. 78-80.

39 Victoria Maria Deliu, *Interviu cu doamna profesoara Mihaela Constantinescu*, 31 iulie 2022, disponibil la: [Interviu cu doamna profesoară Mihaela Constantinescu](#).

Secțiunea a III-a

Concluzie

În cele din urmă, realizarea drepturilor personalității se remarcă a fi o provocare în complexitatea digitală pe care omul a integrat-o în existența sa, văzându-se nevoit, într-un anumit punct al evoluției, să se integreze chiar el în lumea pe care a creat-o. Astfel, o analiză a oportunităților legale actuale se impune în final, fiind evident în acest punct al lucrării că un echilibru decizional presupune opțiuni prudente din partea legiuitorului, alături de reglementări vizionare, vehemente, certe.

Pe de o parte, se poate remarca interesul sporit al lumii dreptului pentru crearea unui cadru juridic exhaustiv care să permită realizarea drepturilor subiective ale indivizilor. Progresul, deși lent, se remarcă și prin Propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de Stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale uniunii din 21 aprilie 2021 care nu s-a concretizat încă într-o normă a Uniunii. Pentru România, stat a cărei legislație preferă imixțiuni ale reglementării supranaționale în dauna unei reglementări proprii, etatice, acest aspect se întrevește benefic, întrucât este imprecisă rata criminalității în domeniul manipulărilor prin I.A., victimele acestor fapte având o atitudine pasivă. Tehnologiile amintite, oricum, prezintă, așa cum s-a arătat, consecințe benefice în special pentru manifestarea creativității umane, prin urmare investițiile și interesul tehnologizării permițând chiar realizarea a numeroase drepturi ale personalității și nu numai.

Pe de altă parte, impactul negativ a fost deja subliniat. Legislația însă se arată sceptică și, adesea, refuză să numească precis pericolul, neatașând o sancțiune evidentă unor fapte ce ar trebui văzute ca infracțiuni de sine stătătoare, nu parte a conținutului unor alte infracțiuni existente, conținut supus interpretării. Din nefericire, clemența legii instituie excepții nepermise în contextul alarmant al perfecționării I.A., putând lua în considerare chiar Propunerea mai sus amintită care, în art. 52, alin. (3) prevede că obligația de etichetare a conținutului deepfake „nu se aplică (...) pentru exercitarea dreptului la libertatea de exprimare și a dreptului la libertatea artelor și științelor garantate în Carta drepturilor fundamentale a UE și sub rezerva unor garanții adecvate pentru drepturile și libertățile terților.” Exemplele care denotă provocări ale realizării drepturilor personalității pot continua, chiar în domeniul securizării prezenței online a individului, a unei lipse evidente de control a platformelor care nu își ascund finalitatea contrară legii, alături de evidenta neglijență cu care se operează în domeniul medical. Cât privește drepturile de autor, proprietatea intelectuală care implică într-o formă sau alta I.A. este interesul actual al societății, totuși, așa cum se remarcă, este mai degrabă tratat în manieră ambiguă, fără a lua în considerare potențialul contemporan al relațiilor juridice existente.

[„Înțelepciunea practică este ceva ce sistemele de IA nu pot ajunge să dezvolte” - Syntopic](#), data ultimei accesări: 20 martie 2023.

Secțiunea a IV-a Propuneri de lege ferenda

Astfel, prezentarea ocurențelor amenințătoare în privința realizării drepturilor personalității presupune și evidențierea posibilelor ameliorări ale sistemului legislativ existent în ce privește **problema deepfake**, a **furtului de identitate sintetic** și a **diverselor domenii** în care tehnologia I.A. are un potențial evident de interferență cu protecția drepturilor omului.

În România, cât privește **fenomenul deepfake** și **al furtului de identitate sintetic**, acestea nu au atins cotele alarmante ale situațiilor din alte state, totuși atingeri ale drepturilor personalității există și la nivelul statului, mai ales prin atingeri aduse dreptului la imagine și demnității persoanei. În acest sens, cu titlu preventiv nu numai la nivel supranațional sau internațional trebuie luate măsuri, dar și la nivel etatic. În principal, trebuie luată în considerare **investiția în tehnologie I.A. capabilă să detecteze conținutul falsificat**, și nu numai, complementar acestei măsuri punându-se cu adevărat problema unei evidențe a acestei tehnologii benefice, așa încât **accesul la aceasta să fie prudent și selectiv**. Accentuăm astfel propunerea Uniunii Europene de legiferare astfel încât să devină obligatorie **existența unui semn distinctiv** aplicat fotografiilor generate digital. De altfel, pe lângă cerința pregnantă a **transparenței** platformelor și a creatorilor online, poate fi luată în considerare chiar **diminuarea considerabilă a anonimității** oferite de anumite aplicații și platforme online. „În China, de exemplu, utilizatorii platformelor online trebuie să se înregistreze utilizând cartea de identitate”⁴⁰. Totuși, o astfel de abordare pune în discuție chiar beneficiile anonimității, inclusiv faptul că anonimitatea este adesea o metodă a securității cibernetice. În altă ordine de idei, cu referire la legislația curentă, **o revizuire a RGPD** ar fi oportună, astfel încât să existe fie un ghid de aplicare a RGPD conținutului fals rezultat din deepfake, fie o extindere explicită a aplicării RGPD la datele cu caracter personal colectate prin intermediul vocii și al trăsăturilor faciale. Totodată, ar fi oportună **existența incriminării** punctuale a creării materialelor false; în acest sens, se poate observa cum, în Germania, de exemplu, „distribuirea materialelor deepfake care violează datele personale (...) este prohibită, dar nu și producția lor.”⁴¹ În același timp, în Franța este prohibită în Codul Penal publicarea unui material editat al unei persoane dacă nu există consimțământul acesteia⁴², ceea ce face posibilă incriminarea însăși și a deepfake-ului. Astfel, dacă în exemplele date legea fie nu incriminează modalități ale unei activități ilicite, în dauna salvagărdării garanțiilor oferite, în primul rând, dreptului la imagine, fie reușește să proiecteze vizionar aceasta, legea penală română omite cu desăvârșire să

⁴⁰STOA, *op. cit.*, p. 62.

⁴¹*Idem*, p. 61.

⁴²Code pénal, art. 226-8, version au vigueur 22 mars 2023, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/: „Est puni d'un an d'emprisonnement et de 15.000 euros d'amende le fait de publier, par quelque voie que ce soit, le montage réalisé avec les paroles ou l'image d'une personne sans son consentement, s'il n'apparaît pas à l'évidence qu'il s'agit d'un montage ou s'il n'en est pas expressément fait mention.”

prevadă existența unui posibil deepfake. Art. 226, alin. (1)-(2) din Codul Penal, care vizează violarea vieții private, se exprimă astfel: „Atingerea adusă vieții private, fără drept, prin fotografierea, captarea sau înregistrarea de imagini, ascultarea cu mijloace tehnice sau înregistrarea audio a unei persoane aflate într-o locuință sau încăpere ori dependința ținând de aceasta sau a unei convorbiri private se pedepsește (...) Divulgarea, difuzarea, prezentarea sau transmiterea, fără drept, a sunetelor, convorbirilor ori a imaginilor prevăzute în alin. (1), către o altă persoană sau către public, se pedepsește (...)”, urmând a prezenta generos excepțiile. Răspunderea I.A. poate viza și **sanctiunea utilizării de către sistemele computerizate inteligente a operelor autentice**, venind adesea cu o compilație care încalcă în realitate drepturile de autor ale artiștilor. Problema răspunderii I.A. este însă una sensibilă care ar trebui să se bucure cu atât mai mult de atenția legiuitorului, cu atât mai mult **în domeniul medical**, așa cum a fost arătat deja, unde potențialul benefic pare compromis de incertitudinea repercusiunilor asupra dreptului la sănătate al persoanei. Nu în ultimul rând, dat fiind faptul că Internetul și rețelele de socializare au devenit spații publice, recunoscute astfel jurisprudențial, legiuitorul național ar trebui să ia în considerare **restrângerea justificată a dreptului părinților de a face publică imaginea copilului** acestora, întrucât, în acest caz, este clară lipsa consimțământului acestuia și potențialul actual de încălcare a drepturilor personalității acestora. Problema se poate întinde simetric și în ce privește manipularea imaginilor cu cei decedați, încât să se realizeze „introducerea unui **registru** în care oamenii **să declare cum vor ca datele lor să fie utilizate** după moartea acestora ar putea fi luată în considerare.”⁴³

În concluzie, atitudinea activă a legiuitorului în domeniul combaterii fenomenelor periculoase generate de I.A. ar trebui plusată de **insertia în educație a unei discipline cu un profund caracter etic** în tehnologie, astfel încât copilul modern, implicit adultul lumii tehnologizate de mâine să fie conștient în principal de consecințele periculoase ale faptelor sale, acest aspect determinând, probabil, o atitudine grijulie în ce privește manifestarea creativității sale, manifestare care trebuie să aibă în vedere drepturile semenilor.

Secțiunea a V-a

Bibliografie

A Quick History of Deepfakes: How It All Began, 16 noiembrie 2022, disponibil la:

<https://q5id.com/blog/a-quick-history-of-deepfakes-how-it-all-began>, data ultimei accesări: 17 martie 2023.

Ben Leonard, Ruth Reader, Artificial intelligence was supposed to transform healthcare. It hasn't, 15 august 2022, disponibil la: [Artificial intelligence was supposed to transform health care. It hasn't. - POLITICO](#), data ultimei accesări: 28 martie 2023.

Code pénal, art. 226-8, version au vigueur 22 mars 2023, https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/.

⁴³STOA, *op. cit.*, p. 64.

- Comitetul pentru viitorul științei și tehnologiei (STOA), *Tackling deepfakes in European policy*, 30. iulie 2021, articol disponibil PDF la: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)690039](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)690039), data ultimei accesări: 18 martie 2023.
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, publicată în JOUE, C 326 din 26 octombrie 2012, pp. 391-407.
- Daisy Yuhas, *Doctors have trouble diagnosing Alzheimer's. AI doesn't*, *NBC NEWS*, 30 octombrie 2017, disponibil la: [https://www.nbcnews.com/mach/science/doctors-have-trouble-diagnosing-alzheimer-s-ai-doesn-t-ncna815561%20\[https://perma.cc/6DJU-8S4B\]](https://www.nbcnews.com/mach/science/doctors-have-trouble-diagnosing-alzheimer-s-ai-doesn-t-ncna815561%20[https://perma.cc/6DJU-8S4B]), data ultimei accesări: 20 martie 2023.
- Directiva 2001/29/CE publicată în J.O.U.E., L 167 din 22 iunie 2001, pp. 10-19.
- ERGA, *ERGA Report on Disinformation: Assessment of the Implementation of the Code of Practice*, 2020, disponibil la: <https://erga-online.eu/wp-content/uploads/2020/05/ERGA-2019-report-published-2020-LQ.pdf>, data ultimei accesări 18 martie 2023.
- Experian, *Synthetic ID Fraud*, articol disponibil la: [Protecting Yourself Against Synthetic Identity Fraud | Experian](#), data ultimei accesări: 18 martie 2023.
- Frank Griffin, *Artificial intelligence and liability in healthcare*, *Health Matrix*, Volume 31, 2021, pp. 78-80.
- Glenn Larson, *Synthetic Identity Fraud Is The Fastest Growing Financial Crime -- What Can Banks Do To Fight It?*, 8 octombrie 2019, disponibil la: [Synthetic Identity Fraud Is The Fastest Growing Financial Crime -- What Can Banks Do To Fight It? \(forbes.com\)](#), data ultimei accesări: 19 martie 2023.
- Hans von der Burchard, *Belgian socialist party circulates 'deep fake' Donald Trump video*, 21 mai 2018, articol disponibil la <https://www.politico.eu/article/spa-donald-trump-belgium-paris-climate-agreement-belgian-socialist-party-circulates-deep-fake-trump-video/>, data ultimei accesări 18 martie 2023.
- Henry Mance, *Carlo Rovelli: "Science is not just about writing equations. It's about reconceptualising the world"*, 26 septembrie 202, articol disponibil la: [Carlo Rovelli: 'Science is not just about writing equations. It's about reconceptualising the world' | Financial Times \(ft.com\)](#), data ultimei accesări: 18 martie 2023.
- HSE cyber-attack: *Irish health service still recovering months after hack*, 5 septembrie 2021, disponibil la: [HSE cyber -attack: Irish health service still recovering months after hack - BBC News](#), data ultimei accesări: 20 martie 2023.
- Jesse Damiani, *A Voice Deepfake Was Used To Scam A CEO Out of \$243,000*, 3 septembrie 2019, articol disponibil la: <https://www.forbes.com/sites/jessedamiani/2019/09/03/a-voice-deepfake-was-used-to-scam-a-ceo-out-of-243000/?sh=2f608f982241>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.

- Kaylee Fagan, *A viral video that appeared to show Obama calling Trump a 'deep--' shows a disturbing new trend called 'deepfakes'*, 17 aprilie 2018, articol disponibil la: <https://www.businessinsider.com/obama-deepfake-video-insulting-trump-2018-4>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.
- Legea nr. 8 din 14 martie 1996, publicată în M. Of. nr. 489 din 14 iunie 2018.
- Legea nr. 365 din 7 iunie 2002, publicată în M. Of. nr. 959 din 29 noiembrie 2006;
- Legea nr. 504 din 11 iulie 2002, publicată în M. Of. nr. 534 din 22 iulie 2002.
- Patrick Ryan, *'Deepfake' audio evidence used in UK court to discredit Dubai dad*, 8 februarie 2020, articol disponibil la: <https://www.thenationalnews.com/uae/courts/deepfake-audio-evidence-used-in-uk-court-to-discredit-dubai-dad-1.975764>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.
- Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind Inteligența Artificială (Legea Privind Inteligența Artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, 21 aprilie 2021, COM/2021/206 final.
- Random Outputs, disponibil la: <https://randomoutputs.com/random-face-generator>, 20 octombrie 2022, data ultimei accesări: 19 martie 2023;
- Remigijus Jokubauskas și Marek Świerczyński, *Is Revision of the Council of Europe Guidelines on Electronic Evidence Already Needed?*, în „Utrecht Law Review”, Vol. 16, no.1, 26 mai 2020, pp. 13-20, articol disponibil la: <https://doi.org/10.36633/ulr.525>.
- Sarah Cahlan, *How misinformation helped spark an attempted coup in Gabon*, 13 februarie 2020, articol disponibil la: <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/02/13/how-sick-president-suspect-video-helped-sparked-an-attempted-coup-gabon/>, data ultimei accesări: 18 martie 2023.
- Toby Walsh în lucrarea 2062. *Lumea creată de inteligența artificială*, Ed. RAO, 2021.
- Victoria Maria Deliu, *Interviu cu doamna profesoară Mihaela Constantinescu*, 31 iulie 2022, disponibil la: [Interviu cu doamna profesoară Mihaela Constantinescu: „Înțelepciunea practică este ceva ce sistemele de IA nu pot ajunge să dezvolte” - Syntopic](#), data ultimei accesări: 20 martie 2023.

SPACEX – Călătorie spre universul unei noi ramuri de drept

Alexandra-Maria SILION¹

Abstract

Prezenta lucrare are ca obiect principal compania SpaceX, scopurile acesteia și urmările ei în viața noastră ca oameni dar, mai ales, ca juriști. Cu toții știm cât de ușor avansează tehnologia într-un timp foarte scurt și cât de mult ne poate influența viața și stilul de muncă. Prin urmare, idealul acestei lucrări este de a analiza activitatea SpaceX și de a vedea ce noutăți juridice vor fi necesare pentru a face față cu brio noilor tehnologii. Totodată, vom pune în balanță avantajele și dezavantajele pe care le-ar avea aceasta. Finalitatea proiectului este una de substanță, chiar dacă poate părea că nu reprezintă o rezolvare în mod concret, dar cu siguranță cel mai mare rezultat pe care îl urmărim este acela de a contribui, chiar dacă într-o foarte mică măsură, la informarea oamenilor interesați de acest subiect.

1. Aspecte cu caracter introductiv

1.1 Prezentarea problematicii

Cu cât mai mult se dezvoltă societatea, cu atât mai mult înaintează tehnologia, iar digitalizarea are din ce în ce mai mulți factori favorabili care o ajută să ia amploare. Cu ajutorul tehnologiei și al digitalizării putem vorbi despre inteligența artificială folosită în prezent în cele mai diverse domenii², despre monedele digitale³ care iau amploare zi de zi, despre fenomenul metavers⁴ care este momentan la nivelul de proiect, dar și de lucruri pe care poate, unii dintre noi, nici măcar nu ni le imaginăm acum un deceniu. Cine își imagina, în anii 2000, că vom fi prezenți la cursuri prin intermediul unui laptop? Dar că vom putea cumpăra ceva de la magazin doar folosind telefonul⁵, fără să mai avem nevoie de portofel? Dar cine își imagina, până acum câțiva ani, faptul că în viitor va fi posibil să călătorim în spațiu fără vreo ocazie specială sau chiar să încercăm să formăm un tip de supraviețuire pe alte planete în afara de locuința noastră care ne-a suportat atâtea până acum, Pământul? Toate aceste lucruri sunt într-un continuu proces de extindere

¹ Student, Academia de Studii Economice din București, Facultatea de Drept, e-mail: silionalexandra20@stud.ase.ro.

² Inteligența artificială este folosită, spre exemplu, în cazul automobilelor, cumpărăturilor online, traducerilor automate, căutărilor pe internet etc.

³ Monede virtuale care nu sunt disponibile în format fizic (exemplu: bitcoin).

⁴ Metavers este o așa-numită realitate virtuală, în care utilizatorii acestei tehnologii pot trăi experiențe interactive (cum ar fi skiatul, cina la un restaurant, escaladarea unui munte etc.), însă fără să fie prezenți în acel loc.

⁵ La toate magazinele care dețin un sistem POS care nu necesită contat, se poate face plata cu telefonul, activând opțiunea “NFC” din setările dispozitivului folosit.

și se află chiar mai aproape decât credem, motiv pentru care considerăm că e important să discutăm despre efectul lor.

1.2 Importanța subiectului pentru studiul dreptului

Desigur, această lucrare nu se naște doar dintr-o simplă curiozitate evidentă, ci dintr-o rațiune care ne face să ne întrebăm care va fi impactul pe care toate aceste tehnologii îl vor avea în viața noastră de zi cu zi, cum se va schimba stilul nostru de trai și mai ales ce măsuri vor fi impuse sau ce noi reglementări vom avea în privința acestei digitalizări perpetue. Această lucrare poate prezenta importanță în materia dreptului deoarece spațiul, care în prezent nici măcar nu este definit concret din punct de vedere legal, nu este reglementat decât la nivelul de principii sau norme cu caracter general. Însă, odată cu apariția călătoriilor frecvente în spațiul cosmic, în jurul orbitei Pământului sau chiar pe alte planete, considerăm necesară un tip de reglementare specifică noilor evenimente, deoarece momentan există anumite viduri legislative în această privință. Spațiul a fost, pentru mult timp, o arie pe care omenirea nu a putut să o experimenteze și tocmai de aceea nu au existat legi referitoare la el. Dacă nu am putea ajunge pe Marte, de ce ne-am chinui să reglementăm acea zonă? Situația se schimbă însă în momentul în care se preconizează facilitarea accesului către și dinspre alte planete, precum și transportul oamenilor în locații îndepărtate de pe Terra, dar prin intermediul unei rachete care are ca traseu orbita planetei noastre, tocmai pentru a scurta timpul zborului. Desigur, pentru a preveni stările de incertitudine cauzate de unele lacune ale legislației în acest domeniu, ar trebui să luăm în considerare reglementarea lui.

2. SpaceX

Pentru a fi siguri că toate persoanele interesate la care va ajunge prezenta lucrare sunt familiarizate cu subiectul pe care urmează să îl analizăm vom face o scurtă prezentare a acestuia. Considerăm că aceasta este necesară deoarece multe persoane probabil nu realizează amploarea fenomenului SpaceX, iar, cu siguranță, în anumite privințe încă este nevoie de clarificare.

2.1 Cum a început totul?

Space Exploration Technologies Corporation, cu denumirea comună SpaceX, este o companie privată în integralitate, cu sediul în Statele Unite ale Americii, companie care are ca scop realizarea vehiculelor care vor fi folosite pentru a transporta, în spațiul cosmic, atât marfă cât și oameni. Ea a fost fondată de către inginerul Elon Reeve Musk, reprezentând totodată directorul general și inginerul șef al acesteia. În realizarea scopului său, compania își propune proiectarea, realizarea și dezvoltarea vehiculelor spațiale de lansare. Ea a fost fondată în anul 2002.

2.2 Care sunt obiectivele companiei?

Așa cum reiese din descrierea ei, SpaceX încearcă să faciliteze accesul către spațiu și să formeze, cu timpul, *o societate multiplanetară*. În prezent are parteneriate cu diferiți clienți, cum ar fi NASA (Administrația Națională Aeronautică și Spațială), guverne internaționale și companii comerciale de top⁶. În plus, SpaceX efectuează misiuni de reaprovizionare și returnare a mărfurilor către și de la Stația Spațială Internațională (ISS), în favoarea NASA, iar pe viitor își dorește să transporte inclusiv echipajul pentru ISS. De asemenea, în misiunile sale, SpaceX folosește rachete de unică folosință, dar au reușit să creeze și nave care sunt refolosibile⁷. Cel mai important sistem al companiei care permite să fie folosit de mai multe ori se numește *Starship*⁸.

2.3 Cum se va termina proiectul?

Dezvoltatorii ne arată cât de ușor ne-ar fi să călătorim prin intermediul navelor spațiale⁹: zborurile internaționale ar fi realizate într-un timp mediu de 30 de minute (în opoziție cu timpul pe care l-ai putea petrece în avion pentru exact aceeași destinație - 10 ore)¹⁰. În plus, nu am mai avea turbulențele pe care le experimentăm cu avionul. Un alt țel important pe care și l-a stabilit SpaceX este să creeze o umanitate multiplanetară¹¹. Ei au demonstrat faptul că Planeta Marte, fiind una dintre cele mai apropiate planete locuibile față de Planeta Pământ, ziua având aproximativ aceeași durată ca a noastră¹², iar gravitația fiind una acceptabilă față de alte planete, ar avea potențial de planetă locuibilă. De asemenea, am putea crește chiar și plante și deoarece este poziționată la jumătatea distanței dintre Soare și Pământ și am avea suficientă lumină. Prin urmare, Marte ne-ar putea oferi condițiile necesare unui trai decent, chiar dacă mai este nevoie de multe schimbări și dezvoltare progresivă.

6 SpaceX, *STARSHIP USERS GUIDE*, martie 2020. Mai multe informații disponibile la: https://www.spacex.com/media/starship_users_guide_v1.pdf, link accesat la data de 15.11.2021.

7 Cum este, spre exemplu, nava spațială "Dragon", care a fost deja refolosită în 12 misiuni. Nava spațială Dragon este capabilă să transporte până la 7 oameni către și dinspre orbita Pământului și chiar și mai departe. Ea are particularitatea că este totodată și prima navă spațială privată care a reușit să transporte oameni la stația spațială.

8 Un sistem conceput pentru a efectua călătorii atât pe orbita Pământului, cât și pe Lună, Marte sau alte planete din sistemul nostru solar. El funcționează pe bază de metan și oxigen.

9 Un sistem conceput pentru a efectua călătorii atât pe orbita Pământului, cât și pe Lună, Marte sau alte planete din sistemul nostru solar. El funcționează pe bază de metan și oxigen.

10 Spre exemplu, un zbor de la Londra la Hong Kong, pentru care pierdem 11 ore și 50 de minute, ar putea fi făcut în doar 34 de minute (cu ajutorul navelor spațiale).

11 Mai multe detalii disponibile la <https://www.spacex.com/human-spaceflight/mars/index.html>, accesat la data de 18.11.2021.

12 Lungimea unei zile pe Marte este de 24 de ore și 37 de minute.

2.4 Ce urmări va avea în viața omenirii?

Cu siguranță posibilitatea de a călători dintr-un capăt în altul al Pământului într-un timp atât de scurt comparativ cu intervalele orare cu care eram obișnuiți până în prezent este mai mult decât atrăgătoare și este clar că ar fi un beneficiu faptul că nu am mai pierde o perioadă a șa mare deplasându-ne. În ceea ce privește traiul pe altă planetă, nu ne putem pronunța deoarece nu avem un echivalent până în momentul de față, însă cred ar fi o bună modalitate prin care să lăsăm planeta noastră să “respire”. Prin urmare, mai bine am discuta despre maniera în care acest proces va contribui sau nu la regenerarea planetei sau cel puțin la conservarea acesteia.

2.5 Implicații asupra mediului înconjurător

Din păcate, cea mai afectată de acest progres tehnologic va fi chiar casa noastră – Pământul. Procedul prin care decolează o rachetă este la fel de dăunător ca atunci când am facem 70 de călătorii în jurul pământului cu un automobil¹³, toate acestea din cauza cantității mari de combustibil ars în doar câteva minute.

Din acest punct de vedere, ar trebui să ne facem griji pentru pericolele care locuiesc în apropierea unui loc de lansare, respectiv de aterizare dar, în special, pentru drepturile fundamentale care ar putea să le fie încălcate: dreptul la ocrotirea sănătății și dreptul la un mediu înconjurător sănătos. Spre exemplu, politicile Uniunii Europene trebuie să aibă în vedere protecția mediului și îmbunătățirea calității acestuia¹⁴, care să asigure punerea în practică a principiului dezvoltării durabile¹⁵. Pentru respectarea acestor dispoziții trebuie angajate pe de-o parte obligațiile statelor și, pe de altă parte, obligațiile indivizilor. Statele ar trebuie să asigure dreptul la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic printr-un cadru legislativ favorabil, iar particularii indiferent de statutul acestora (persoane fizice sau persoane juridice) ar trebui să protejeze mediul înconjurător.

Principala problemă intervine în momentul în care folosirea tehnologiilor de tipul navetelor spațiale pentru călătorii (interplanetare sau chiar pe orbita Pământului) devine dăunătoare pentru încercă să găsească soluții alternative, cum ar fi chiar posibilitatea de a supraviețui pe altă planetă din sistemul nostru solar, pentru a salva ce a mai rămas din Planeta Pământ. Însă poate fără să ne dăm seama căutarea unei rezolvări poate să ne afecteze și mai mult prin distrugerea mediului înconjurător, iar dacă nu se găsește o alternativă pentru felul în care decolează o navă, în acest caz nu cred că mai este valabilă fraza “scopul scuză mijloacele”.

13 Alexandra Franklin-Cheung, *Can space exploration be environmentally friendly?*, BBC Science Focus Magazine, disponibil la <https://www.sciencefocus.com/science/environmentally-friendly-space-travel/>, accesat la data de 19.11.2021. ¹³ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, articolul 37.

14 Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 22.

15 Convenția asupra răspunderii internaționale pentru daune cauzate de obiectele lansate în spațiul cosmic, 1972.

2.6 Răspunderea și jurisdicția

Ajungând în punctul culminant al lucrării, credem că este de la sine-înțeles faptul că din punctul de vedere al dreptului, această arie nu prea există, conducând la un sistem deficitar de drept.

Problema semnificativă care trebuie pusă va fi relevată în momentul în care o tragedie se va întâmpla, dar nu am vrea să așteptăm până atunci, ci mai bine ar fi să prevenim întâmplările. Spre exemplu, cine și cum va răspunde pentru infracțiunea de omor săvârșită pe, să spunem, Marte (sau chiar la bordul unei nave spațiale care nu se află pe planeta Pământ)? Imaginându-ne următoarea ipoteză, ne vom da seama că este foarte greu să găsim un răspuns la întrebarea precedentă: avem o infracțiune de omor săvârșită pe un teritoriu care nu este acoperit din punct de vedere legal, avem o victimă de naționalitate franceză și un inculpat american. Curiozitatea din mintea tuturor este în baza cărei legi ar putea fi judecat făptuitorul, din moment ce nu avem incriminată infracțiunea de omor pe acel teritoriu. Ei bine, aceasta este o chestiune pentru care momentan nu avem un răspuns concret sau general valabil.

Desigur, aceasta este doar o reprezentare simplă cu titlu de exemplu, însă delictele sau infracțiunile pot varia în funcție de situațiile în care se vor afla indivizii care urmează să călătorească folosind acest mijloc de transport. Ea ar mai putea fi transpusă și prin problema jurisdicției: în jurisdicția cărui stat, a cărei instanțe intra un astfel de caz? Desigur, în tratate și acorduri este expus faptul că jurisdicția și controlul asupra obiectelor spațiale aparțin statului (autorității) de lansare în al cărui registru este înmatriculat obiectul spațial¹⁶. Prin urmare, statele dețin răspunderea absolută pentru prejudiciile create pe sol, asupra unei aeronave sau asupra unui alt obiect spațial, dacă se dovedește că a fost culpa statului de lansare¹⁷. În cazul nostru lucrurile devin puțin mai complicate și atunci când ne referim la obiecte, deoarece în prezenta lucrare este vorba despre o companie privată care se ocupă de lansare, nu de un stat.

3. Avantaje și dezavantaje ale noii tehnologii

3.1 Avantaje

În ceea ce privește avantajele călătoriilor în spațiu, trebuie să recunoaștem că o trăsătură esențială este micșorarea perioadei pe care o petreci la bordul unei nave și considerăm că este incomparabil un timp mediu de 12 ore petrecut într-un avion cu un timp mediu de 30 de minute petrecut într-o navă spațială, asta dacă ne referim la "Earth to Earth transportation" (transportul de pe Pământ, tot pe Pământ, între locații îndepărtate cum ar fi Los Angeles și Londra). În plus, chiar dacă o gândire ca asta poate suna puțin prea futuristică, este posibil ca încercarea de a aduce

¹⁶ Convenția asupra răspunderii internaționale pentru daune cauzate de obiectele lansate în spațiul cosmic, 1972.

¹⁷ Raluca Miga Beșteliu, *Drept internațional public*, volumul I, ediția a 3-a, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 233.

viața pe Marte să se dovedească a fi un succes, mai ales având în vedere aspectele pe care le pun în balanță dezvoltatorii SpaceX. Ei ne prezintă faptul că pe Marte pot fi crescute plante și totodată faptul că deja s'unt în procesul de căutare a celei mai bune surse de apă de acolo¹⁸. Luând în calcul demografia globală, care ne arată că în anul 2021 populația a crescut cu 70-75 de milioane de oameni față de anul 2020¹⁹, iar creșterea este de asemenea una gradată în compa rație cu ultimii zeci de ani, nu doar față de anul trecut, consider că la un moment dat Pământul nu va mai avea putere să ne susțină pe toți. Prin urmare, trebuie găsite cât mai multe soluții pentru a avea grijă de planeta noastră și e necesar să încercăm să le punem în practică fără ezitare și cât mai rapid.

3.2 Dezavantaje

Principalul dezavantaj este că, la momentul actual, omenirea nu este pregătită pentru o schimbare atât de mare în ceea ce privește transportul prin intermediul navelor spațiale, tocmai pentru motivul că ne lipsește o reglementare în această ramură de drept.

Făcând o comparație cu transportul aerian realizat cu ajutorul avioanelor, aeronavelor, elicopterelor și alte mijloace de transport asemănătoare, observăm că acesta este reglementat, cel puțin în România, de Codul Aerian²⁰. În acesta putem găsi definiții ale termenilor folosiți în cod, conduita urmată de Ministerul Transporturilor, Infrastructurii și Comunicațiilor, protecția mediului etc. Din păcate, zborurile cu navele spațiale nu beneficiază încă de o legislație proprie precis definită, noi având la dispoziție doar principiile generale ale dreptului spațial și regimul juridic al spațiului extraatmosferic.

4. Dreptul spațial

Dreptul spațial, potrivit tratatelor și rezoluțiilor ONU, dar și a cutumei, conține principii generale derivate din sursele anterior menționate. Unul dintre aceste principii este principiul utilizării în interesul întregii omeniri a spațiului cosmic, a Lunii și a celorlalte corpuri cerești, deoarece ele sunt considerate ca făcând parte din patrimoniul omenirii, fără a face obiectul unei aproprieri de către state sau persoane fizice ori juridice sau organizații guvernamentale sau neguvernamentale prin folosire sau ocupație²¹. Dar dacă spațiul cosmic aparține întregii omeniri, atunci avem o dilemă cu privire la colonizarea planetei Marte. O singură specie nu ar putea să

¹⁸Elon Musk, *Making life multiplanetary*, septembrie 2017, Adelaide, Australia; disponibil la https://www.spacex.com/media/making_life_multiplanetary_transcript_2017.pdf, accesat la data de 20.11.2021.

¹⁹Mai multe informații disponibile la <https://www.worldometers.info/world-population/>, accesat la data de 21.11.2021.

²⁰ Monitorul Oficial nr. 222 din 19 martie 2020, *Codul Aerian din 18 martie 2020*.

²¹ Articolul 11, alineatele 2 și 3, Acordul care guvernează activitatea statelor pe Lună și celelalte corpuri cerești, 1967.

populeze un corp ceresc, ci acest proces ar trebui să nu fie atribuit cuiva anume, corpul ceresc fiind un bun comun al întregii umanități, iar o singură companie (în cazul nostru) sau o singură națiune nu își poate însuși astfel de corpuri cerești.

5. Considerații de încheiere

5.1 Propunere de lege ferenda

În încercarea de a ajuta sistemul de drept, de a contribui la dezvoltarea ramurii de drept a dreptului spațial și de a rezolva măcar unele dintre puținele probleme expuse în această lucrare, considerăm că este necesară o legislație mai clară în ceea ce privește spațiul cosmic și transportul prin intermediul navelor spațiale. Este posibil să fie de ajutor un cod de tipul celui aerian, dar pentru asta este nevoie ca industria navelor spațiale să fie mult mai avansată. În acest ipotetic “cod spațial” am vedea reglementări referitoare la locurile de lansare și aterizare a navelor, felul în care se va aplica acorduri sau convenții internaționale, am putea propune stabilirea unor principii secundare specifice, a unor principii și norme de bază noi care să guverneze activitățile desfășurate în acest spațiu. Nu în ultimul rând, ar trebui să fie puse la punct problemele de jurisdicție, nu numai în ceea ce privește răspunderea statelor, dar și răspunderea individului sau a societății pentru propriile fapte și efectele care decurg din acestea. Chiar dacă momentan activitatea SpaceX nu este foarte cunoscută, chiar dacă până la momentul actual au avut doar câteva lansări în cadrul cărora au transportat persoane, preferăm să fim cu un pas înainte decât să se ivească situații (de data asta reale) pentru care să nu fim pregătiți.

5.2 Concluzii

În final, putem identifica două motive principale pentru care ar trebui să implementăm o soluție, indiferent de natura acesteia. În primul rând, dezvoltarea și perfecționarea tehnologiei ocupă un loc prea important în viața noastră, acestea având o relație de interdependență cu felul în care evoluăm colectiv dar și individual. Nu putem stopa progresul tehnologic deoarece am rămâne în urmă și nu ne-am mai dezvolta nici noi, ca oameni, pe plan social, economic sau cultural. În al doilea rând, o asemenea măsură este necesară pentru a ne proteja cât mai mult cu privire la chestiunile pe care deja le anticipăm. Prin această modalitate am reuși pe de-o parte să favorizăm extinderea acestei arii de transport cosmic dar, pe de altă parte, am putea să ne și ocrotim interesele și scopurile, beneficiind de un cadru legal.

“You want to wake up in the morning and think the future is going to be great – and that’s what being a spacefaring civilization is all about. It’s about believing in the future and thinking that in the future it will be better than the past. And I can’t think of anything more exciting than going out there and being among the stars.”²²

Elon Reeve Musk

Bibliografie

- SpaceX, *Starship users guide*, martie 2020. Mai multe informații disponibile la:
https://www.spacex.com/media/starship_users_guide_v1.pdf
<https://www.spacex.com/human-spaceflight/earth/index.html>
<https://www.spacex.com/human-spaceflight/mars/index.html>
- Alexandra Franklin-Cheung, *Can space exploration be environmentally friendly?*, BBC Science Focus Magazine, disponibil la <https://www.sciencefocus.com/science/environmentally-friendly-space-travel/>
- Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, articolul 37
- Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 22
- Convenția asupra răspunderii internaționale pentru daune cauzate de obiectele lansate în spațiul cosmic, 1972.
- Raluca Miga Beșteliu, *Drept internațional public*, volumul I, ediția a 3-a, Editura C.H. Beck, București, 2014, p. 233.
- Elon Musk, *Making life multiplanetary*, septembrie 2017, Adelaide, Australia; disponibil la https://www.spacex.com/media/making_life_multiplanetary_transcript_2017.pdf
<https://www.worldometers.info/world-population/>
- Monitorul Oficial nr. 222 din 19 martie 2020, *Codul Aerian din 18 martie 2020*. Articolul 11, alineatele 2 și 3, Acordul care guvernează activitatea statelor pe Lună și celelalte corpuri cerești, 1967.
https://www.spacex.com/media/making_life_multiplanetary-2017.pdf

²² Citat de Elon Musk, disponibil la https://www.spacex.com/media/making_life_multiplanetary-2017.pdf, accesat la 21.11.2021.